

Sanastotyö: lakimiesnimikkeiden
suomi–saksa-käännökset
auktorisoidun kääntämisen
näkökulmasta

Kirsimarja Jaakkola

Pro gradu -tutkielma

Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma, saksan kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

JAAKKOLA, KIRSIMARJA: Sanastotyö: lakimiesnimikkeiden suomi–saksa-käännökset auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta

Tutkielma, 51 s., 7 liites.

Saksan kieli, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma

Toukokuu 2021

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on oikeuskielen sanastotyö auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta. Tutkielma pohjautuu Lakimiesliiton keräämään ja laatimaan Lakimiesnimikkeet-sanastoon, ja tavoitteena tutkimuksessa oli selvittää, löytyykö suomalaisille lakimiesnimikkeille saksankielisiä vastineita. Lakimiesliiton lakimiesnimikkeet-sanastosta valikoitui 21 termiä, jotka ovat yleisten tuomioistuimien ja oikeustieteen oppiainvojen nimikkeitä ja joita käytetään usein auktorisoiduissa käännöksissä. Tutkimus on tehty auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta, joten tutkimuksen aihe ja sanaston termit rajautuivat sen mukaan. Sanaston kohderyhmänä ovat erityisesti auktorisoidut kääntäjät, mutta myös kaikki muut, jotka tarvitsevat lakimiesnimikkeiden käännöksiä.

Tutkielma on deskriptiivinen sanastotyö, jonka tarkoituksena on kuvata olemassa olevia termejä ja niiden vastineita. Tutkimuksen hypoteesina on, ettei kaikille valikoiduille lakimiesnimikkeille löydy valmiita saksankielisiä vastineita. Tutkimuksessa on käytetty kvalitatiivista sekä vertailevaa näkemystä.

Tutkielmassa esitellään termin olemusta, kotouttavaa ja vieraannuttavaa terminmuodostusta sekä erikoiskieltä. Samalla myös luodaan katsaus oikeuskielen olemukseen ja sen ongelmakohtiin. Teoreettisen osuuden päättää johdatus auktorisoituun kääntämiseen, joka määrittää tutkimuksen olemusta ja näkökohtia. Tutkielman terminologinen osuus pohjautuu pääosin Tekniikan Sanastokeskuksen (1988) *Sanastotyön käsikirjaan*, oikeuskielen osuus taas Heikki E.S. Mattilan (2017) kirjoittamaan kirjaan *Vertaileva oikeuslingvistiikka: juridinen kielenkäyttö, lakimieslatina, kansainväliset oikeuskielet*. Auktorisoitua kääntämistä on kuvattu pääasiassa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton verkkosivuston Auktorisoitu kääntäminen -osion mukaan. Termien vastineiden lähteinä toimivat lait, erilaiset sanakirjat ja termipankit sekä aihetta käsittelevät verkkosivustot.

Tutkimuksessa asetetun hypoteesin voitiin todeta käyneen toteen: kaikille suomalaisille lakimiesnimikkeille ei löytynyt valmiita saksankielisiä vastineita termipankeista tai kaksikielisistä sanastoista. Tällaisia vastineita oli yhteensä kolme kappaletta ja vanhentuneita suomalaisia nimikkeitä oli yhtensä neljä kappaletta. Sanastossa esiintyi myös synonymiaa, mikä on oikeuskielelle ominaista ja edellyttää vastineiden yhdenmukaistamista.

Asiasanat: sanastotyö, erikoiskieli, terminologia, auktorisoitu kääntäminen, oikeuskieli, oikeuslingvistiikka

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO	1
2.	TERMINOLOGIASTA JA TERMINMUODOSTUKSESTA	3
2.1.	ERIKOISKIELEN MÄÄRITELMÄSTÄ JA PERUSVAATIMUKSISTA.....	3
2.2.	HYVÄN TERMIN MÄÄRITELMÄ.....	4
2.3.	KÄSITTEESTÄ JA KÄSITEJÄRJESTELMISTÄ.....	6
2.4.	TERMIN JA KÄSITTEEN SUHTEESTA.....	8
2.5.	KOTOUTTAVASTA JA VIERAANNUTTAVASTA TERMINMUODOSTUKSESTA.....	10
3.	JOHDATUS OIKEUSKIELEEN JA OIKEUSLINGVISTIikkaan	13
3.1.	OIKEUSKIELESTÄ.....	13
3.1.1.	SUOMALAISEN OIKEUSKIELEN OMINAISPIIRTEISTÄ	15
3.1.2.	SAKSALAISEN OIKEUSKIELEN OMINAISPIIRTEISTÄ	16
3.2.	OIKEUSLINGVISTIikkaSTA	17
3.3.	OIKEUSKIELEN TERMISTÖSTÄ.....	19
3.3.1.	POLYSEMIA OIKEUSKIELESSÄ.....	20
3.3.2.	SYNONYMIA OIKEUSKIELESSÄ.....	21
4.	JOHDATUS AUKTORISOITUUN KÄÄNTÄMISEEN.....	22
4.1.	AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN TYÖSTÄ JA TYÖTAVASTA.....	22
4.2.	KÄÄNTÄJIEN AUKTORISOINTIJÄRJESTELMÄSTÄ	24
4.3.	AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄJÄN ETIIKASTA	25
4.4.	KATSAUS SUOMALAISEN AUKTORISOIDUN KÄÄNTÄMISEN HISTORIAAN.....	28
5.	TUTKIMUSAINEISTO JA ANALYYSI.....	30
5.1.	TUTKIMUSAINEISTON JA KÄSITEJÄRJESTELMIEN ESITYSTAPA	30
5.2.	TUTKIMUSAINEISTOON LIITTYVÄT KÄSITEJÄRJESTELMÄT	33
5.3.	TUTKIMUSAINEISTO	35
5.4.	ANALYYSI	44
6.	YHTEENVETO JA LOPPUPÄÄTELMÄT	45
7.	LÄHTEET.....	48

LIITTEET:

LIITE 1: suomenkielinen aakkosellinen hakemisto

LIITE 2: saksankielinen aakkosellinen hakemisto

LIITE 3: Deutsche Kurzfassung

1. Johdanto

Tämän pro gradu –tutkielman aiheena on oikeuskielen terminologia auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta. Aineistona toimii Lakimiesliiton verkkosivuilla julkaistu Lakimiesnimikkeet-sanasto¹, joka koostuu Lakimiesliiton keräämistä suomalaisista lakimiesnimikkeistä sekä niiden ruotsin- ja englanninkielisistä käännöksistä. Lakimiesliiton koostaman sanaston tarkoituksena on helpottaa lakimiesnimikkeiden käännöksiin liittyvissä kyselyissä sekä helpottaa nimikkeiden käyttöä ja ymmärrettävyyttä kansainvälisissä yhteyksissä. Lakimiesliiton Lakimiesnimikkeet-sanasto on pääasiassa suunnattu Lakimiesliiton jäsenille, mutta myös tulkeille, kääntäjille sekä kaikille nimikkeiden käännöksiä tarvitseville.

Tutkielma on deskriptiivinen sanastotyö, jonka tavoitteena on löytää saksankieliset vastineet suomalaisille lakimiesnimikkeille. Tutkielman aineisto rajautuu Lakimiesliiton sanastosta löytyviin oikeustieteen oppiarvoihin sekä yleisten tuomioistuinten jäsenten nimikkeisiin. Yleisiä tuomioistuinta ovat käräjäoikeudet, hovioikeudet sekä korkein oikeus, joka on ylin oikeusaste. Sanaston rajausta perustuu lähinnä tyypillisiin auktorisoidussa kääntämisessä tarvittaviin termeihin, ja tavallisimpia auktorisoituja käännöksiä ovat erilaiset todistukset, oikeuden päätökset sekä asiakirjat, jotka liittyvät esimerkiksi perintöasioihin tai liiketoimintaan. Tutkielma siis keskittyy tarkastelemaan sanastotyötä auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta, tutkimaan termin olemusta, vieraannuttamisen ja kotouttamisen käännösstrategiaa sekä oikeuskielen sanaston problematiikkaa.

Olen opiskellut oikeustiedettä sivuaineena, joten siksi päädyin valikoimaan pro gradu -tutkielmani aiheeksi oikeuskielen sanastotyön auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta. Oikeuden piirissä pätee vahvasti ajatus ”sanoista tekoihin”, koska oikeuskieli luo oikeudellista todellisuutta ja samalla olemassa olevaa todellisuutta, jota toteutamme päivittäin tekojemme kautta ja jossa elämme. Myös kääntämisen näkökulmasta oikeudelliset termit ja tekstit sijoittuvat omaan maailmaansa, koska niiden kääntäminen edellyttää oikeudellisen näkökulman tuntemusta. Tutkielma on myös jatkoa kandidaatintutkielmalleni *Sanastotyö: lakimiesnimikkeiden suomi–saksa-käännökset* (Jaakkola 2018), jota halusin jatkaa hieman erilaisesta näkökulmasta.

¹ <https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/1441/nimikkeet12102015.pdf>

Työni alussa käsittelen termin olemusta, hyvän termin määritelmää, termin ja käsitteen suhdetta sekä kotouttavaa ja vieraannuttavaa terminmuodostusta. Sen jälkeen kuvailen erikoiskielen määritelmää ja piirteitä sekä erikoiskielen perusvaatimuksia. Tämän jälkeen siirryn avaamaan oikeuskieltä ja oikeuslingvistiikkaa sekä oikeuskielen termistöä ja siihen liittyviä yleisiä ongelmia, polysemiaa ja synonymiaa. Viimeisenä teoriaosuutena käyn läpi auktorisoitua kääntämistä, esittelen auktorisoitujen kääntäjien työtä ja työtapaa, kerron kääntäjien auktorisointijärjestelmästä, auktorisoidun kääntäjän etiikasta ja lopuksi luon katsauksen suomalaisen auktorisoidun kääntämisen historiaan. Tämän jälkeen esittelen itse tutkimusaineiston ja analyysin sekä lopuksi niistä tehdyt johtopäätökset.

2. Terminologiasta ja terminmuodostuksesta

Tässä luvussa kuvaan erikoiskielen piirteitä, termin ja käsitteen olemusta sekä kotouttavaa ja vieraannuttavaa terminmuodostusta. Avaan ensin erikoiskielen määritelmää ja käyn lyhyesti läpi sen yhteyttä yleiskieleen. Kuvailen myös erikoiskielen perusvaatimuksia sekä näiden vaatimusten merkitystä sanastotyöhön. Sen jälkeen kerron termistä ja kuvailen, mitkä elementit kuuluvat hyvään termiin. Tämän jälkeen kuvaan käsitettä ja käsitejärjestelmiä sekä kerron termin ja käsitteen välisestä suhteesta ja sen vaikutuksesta sanastotyöhön. Lopuksi käyn vielä läpi kotouttavaa ja vieraannuttavaa terminmuodostusta ja niiden merkitystä termityössä.

2.1. Erikoiskielen määritelmästä ja perusvaatimuksista

Risto Haarala (1981: 9) kirjoittaa *Sanastotyön oppaassa*, että erikoiskieli on kehittynyt yleiskielestä, joka on kielen tärkein ja laajin osa-alue. Haarala (1981: 9) kuvailee erikoiskielen tarkoittavan sellaista kielimuotoa, joka on muodostunut jonkin tieteen-, ammattitai harrastealan kautta ja jonka luonteenomaisin osa on sanasto, joka on eriytynyt yleiskielestä. Erikoiskielestä puhuttaessa käytetään usein myös nimitystä ammattikieli, saksaksi *Fachsprache* (Haarala 1981: 9). Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 11) *Sanastotyön käsikirjassa* määritellään ammattikielten eli erikoiskielten olevan erikoisaloille muotoutuneita omia kielenkäyttömuotoja. Niiden syntyyn vaikuttaa tarve kielelliseen täsmällisyyteen, jota yleiskieli ei kata. Ammatillinen erikoiskieli on työkalu, jonka tarkoituksena on jäsentää jonkin tietyn ammattialan käsitemaailmaa. Termien tulee merkitä samaa kaikille, eli ajattelun elementit sekä käsitteet ovat samat, mikä on edellytys häiriöttömälle viestinnälle. Tällöin olennaista on käsitteiden vastaavuus, joka joillakin aloilla on jokseenkin helposti saavutettavissa. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 11.) Erikoiskielen tarkka rajaaminen on yleensä mahdotonta, koska sanaston samat elementit voivat esiintyä useassa erikoiskielessä (Haarala 1981: 10). Myös käsitteistöjen yhdenmukaistaminen erimaiden tai kieli- ja kulttuuriyhteisöjen välillä on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 11). Näin on esimerkiksi oikeuskielessä, koska eri maissa vallitsee eri oikeusjärjestelmät ja näiden järjestelmien sisäinen kieli eroaa muiden maiden oikeusjärjestelmissä käytettävistä sisäisistä kielistä. Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 11) mukaan erityisesti kansainvälisen kanssakäymisen lisääntyminen on osoittanut nämä merkittävät kielelliset vaikeudet, jotka aiheutuvat samalla alalla olevista käsite-eroista eri kielten välillä.

Erikoiskieltä käytetään jäsentämään, kuvaamaan ja muokkaamaan erikoisalan käsitteistöä, jolloin sen tulee täyttää seuraavat yleiset vaatimukset: **yksiselitteisyys, täsmällisyys, loogisuus, selkeys, tarpeeksi laaja ymmärrettävyys, helppokäyttöisyys** sekä **rakenteellinen eli kieliopillinen virheettömyys**. Sanaston kohdalla nämä vaatimukset edellyttävät sitä, että käyttökelpoiset normit on saatava aikaan. Näiden normien mukaan erikoiskielen sanavarat yhdistetään sekä uudet nimitykset sopeutetaan aiempiin ja alan keskeinen käsitteistö määritellään tarkasti. Normittaminen on keino varmistaa erikoisalan sisäisen viestinnän sujuvuus ja häiriöttömyys. Erikoiskielen sanaston normittamisessa on kuitenkin huomioitava lähialat ja yleiskieli, jotta viestintä olisi mahdollisimman sujuvaa. Häiritseviä tekijöitä on monenlaisia ja tästä esimerkkinä on tilanne, jossa yhden ja saman käsitteen nimitykset saattavat vaikkapa vaihdella käyttäjäryhmittäin. (Haarala 1981: 11; Tekniikan Sanastokeskus 1988: 12.) Ammatilliselle erikoiskielelle on haitaksi, jos se ei sisällöllisesti avaudu ulkopuolisille. Tällainen kieli hankaloittaa viestintää eri tahojen välillä, kuten lähialojen asiantuntijoiden, viranomaisten sekä suuren yleisön kanssa. Ammatillisen erikoiskielen tulee noudattaa yleiskielen kielenkäytön normeja ja se saa erota yleiskielestä ainoastaan välttämättömän verran. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 12.)

2.2. Hyvän termin määritelmä

Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 70) mukaan termi tarkoittaa käsitteen kielellistä tunnusta, joka on välttämätön käsitteen käyttämiselle viestinnässä. Termi voi olla yksittäinen sana, yhdyssana tai sanaliitto, joka koostuu useasta eri sanasta. Termi voi myös rakentua muista osista, kuin sanoista. Näitä osia voivat olla esimerkiksi kirjaimet, numerot tai tunnukset. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 70.) Heidi Suonuuti (2006: 32) kirjoittaa *Sanastotyön oppaassaan*, että termi voi olla myös lyhenne. Haarala (1981: 15) kertoo, että olennaista termille on sen kuuluminen ilmaisujärjestelmään eli erikoiskieleen.

Tekniikan Sanastokeskus (1988: 73) määrittää hyvän termin sellaiseksi, että termi antaa oikean mielikuvan käsitteestä myös sellaisellekin henkilölle, joka on asiaan perehtymätön. Jokaisen termin tulisi sopia hyvin tarkoitukseensa ja muodostaa kuvaava kokonaisuus muiden termien kanssa, jotka kuuluvat samaan käsitejärjestelmään. Uudet termit ovat parhaimmillaan silloin, kun ne eivät herätä huomiota. Kuitenkaan jo olemassa olevat, vanhat ja vakiintuneet termit eivät välttämättä saisi hyvää vastaanottoa, jos niitä nyt ehdotettaisiin uusina termeinä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 73–74.) Tekniikan Sanas-

tokeskuksen (1988: 74–79) mukaan hyvän termin tunnistaa siitä, että sen tärkeimpiä piirteitä ovat **läpikuultavuus, johdonmukaisuus, tarkoituksenmukaisuus, erottuvuus, lyhyys** sekä **produktiivisuus (soveltuu johdosten muodostamiseen)**. Termi on **helppo taivuttaa, kirjoittaa ja ääntää**, se on **kielellisesti moitteeton** ja mielellään **omakielinen**. **Läpikuultavasta** termistä kuvastuu hyvin käsite ja käsitteen tärkeimmät piirteet. Termi ei kuitenkaan ole määritelmä tai sen lyhenne, joten terminmuodostuksessa piirteiden määrällä liioittelu ei ole tarkoituksenmukaista. Termin ollessa **johdonmukainen** se muodostaa selkeän ja käsitteiden suhdetta kuvaavan termijärjestelmän toisten termien kanssa. Esimerkki tunnetuimmasta johdonmukaisesta termijärjestelmästä ovat luonnontieteelliset systemaattiset nimistöt, joiden ongelmana saattaa kuitenkin olla tyhjät nimitykset. Tämä tarkoittaa sitä, että jokin termi on muodostettavissa, vaikka vastaavaa tarkoitetta ei ole olemassa ja harhauttaa siten luulemaan, että kyseinen käsite on olemassa. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 73–76.)

Käytettävyydeltään **tarkoituksenmukainen** termi ei synnytä haitallisia mielikuvia käytötyhteydessään (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 76). Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 76–77) mukaan termi on ulkoiselta muodoltaan **erottuva**, kun se ei sekaannu puheessa tai kirjoituksessa muihin samanlaisiin termeihin. Esimerkiksi sellaiset sanaparit, jotka erottuvat toisistaan vain yhden kirjaimen verran, tai yhdyssanaparit, joissa toinen jäsen on genetiivi- ja toinen nominatiivialkuinen, ovat ulkoisesti liian samanlaisia. Myös termiparit, jotka muodostuvat sanaliitosta ja yhdyssanasta, ovat termeinä ulkoiselta muodoltaan liian samanlaisia. Termin **lyhyys** vaikuttaa hyvin paljon sen vakiintumiseen. Kahdesta vaihtoehdoisesta termistä usein lyhyempi valikoituu käyttöön, vaikka termijärjestelmän kuvaus edellyttäisikin pidempiä rakenteita. Mikäli termit ovat liian pitkiä, ne vaikeuttavat puhumista, ymmärtämistä sekä kirjoittamista. Tämä johtaa siihen, että termeistä syntyy helposti epävirallisia ja lyhyempiä termejä sekä lyhenteitä. Tältä voidaan kuitenkin välttyä, jos termit on alun perin muodostettu sopivan mittaisiksi. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 76–77.) Haarala (1981: 37) kirjoittaa, että termiä voidaan kuitenkin lyhentää muutamien eri tavoin niin, ettei sen ilmaisevuus kärsi. Yksi yleisimmistä tavoista on **ellipsi**, joka tarkoittaa yhdyssanan tai sanaliiton jonkin osan poisjättämistä termistä. Puhe-tilanteissa ja juoksevassa tekstissä ellipsi on hyvin yleinen sekä yleis- että erikoiskielessä. (Haarala 1981: 37.) Tutkielmani aineistoon sisältyvä esimerkki tällaisesta termistä on yhdyssana *käräjäoikeus*, josta jäisi käyttöön vain sanan määriteosa *käräjä*; tällöin voitaisiin

sanoa: *hän joutui käräjille*. Myös sanan perusosaa *oikeus* voidaan käyttää seuraavasti samalla tavalla samanlaisessa asiayhteydessä: *hän joutui oikeuteen*. Se välittää tietoa kuitenkin epämääräisemmin, koska ei määritä tarkkaan tuomioistuimen astetta.

Termi määritellään hyväksi myös silloin, kun se on **produktiivinen eli soveltuu johdosten muodostamiseen**. Muodostettaessa uutta termiä on hyvä kokeilla johdosten muodostamista sekä hylätä sellaiset vaihtoehdot, jotka eivät sovellu tähän tarkoitukseen. Tärkeää on myös varmistaa, että termi on **helppo ääntää, kirjoittaa ja taivuttaa**. Tämä on usein helpompaa suomen kielessä omakielisten sanojen kohdalla, joten lainasanojen kanssa tulee olla huolellisempi. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 78.) Haaran (1981: 39) mukaan tyypillisiä lauseyhteyksiä tulisi kuitenkin pitää silmällä termiä valittaessa, koska omapohjaisen termin taivutus saattaa olla mahdotonta, jos se on muodostettu ajattelemattomasti. Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 78–79) mukaan myös yhdyssanojen taivutus ja soveltuvuus on syytä tarkistaa, koska niissä saattaa esiintyä horjuvuutta. Termien **kielellinen moitteettomuus** on erityisen tärkeää ammattikielessä, koska sen ilmaisutarpeet eroavat yleiskielen normeista. Muodosteita, kuten yhdysverbejä ja -adjektiiveja, tulee käyttää vain poikkeustapauksissa ja ainoastaan silloin, kun termin tiedetään tulevan ammattikielen käyttöön. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 78–79.) Termien tulisi myös kieliopilliselta rakenteeltaan noudattaa vakiintuneita sananmuodostusmalleja, joten yleiskieltä ja sen normeja tulisi huomioida (Haarala 1981: 38). **Omakieliset** termit asettuvat aina lainasanan edelle kansainvälisen standardisoinnin nykyohjeiden mukaan. Kyseessä ei ole kielto lainata sanoja, vaan paremminkin ohjeistus suosia omaperäistä sanaa, jos sellainen on käytettävissä. Myös käännöslainaa tulee suosia ennen vieraskielistä lainaa. Omakielisen termistön suosimisen tarkoituksena on rohkaista termityötä pienissä kielissä, vähemmistökielissä ja kehitysmaissa. Tämä tehostaa ja mahdollistaa tiedollista ja teknistä kehitystä, kun käsitteistö perustuu omaan kieleen. Termin muodostuksessa tärkeintä on, mikä piirre laitetaan etusijalle, koska kaikkia vaatimuksia ei aina pystytä noudattamaan. Termin ei tule kertoa kaikkia käsitteen olennaispiirteitä; tähän tarkoitukseen käytetään määritelmää. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 73–80.)

2.3. Käsitteestä ja käsitejärjestelmistä

Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 24) mukaan käsite nähdään ajattelun elementtinä, joka on ihmisen mielessä tarkoitteista muodostunut ajatuskokonaisuus ja joka on ole-

massa vain ihmisen mielessä. Tarkoitteiden luokittelu ja jäsentäminen on ihmisen ajattelulle luonteenomaista sekä välttämätöntä. Tarkoituksia esiintyy ympäristössämme ja ne voivat olla konkreettisia, kuten esineitä, ihmisiä tai eläimiä. Ne voivat olla myös abstraktisia, kuten ominaisuuksia, tapahtumia tai prosesseja. Käsitettä voidaan käyttää viestinnässä vain silloin, jos käsitteellä on nimi tai symboli, kuten esimerkiksi termi. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 24.)

Käsitteet liittyvät muihin käsitteisiin monella tapaa. Ne eivät ole toisistaan riippumattomia, erillisiä tai irrallisia ilmiöitä, vaan muodostavat yksinkertaisia ja monimutkaisia käsitejärjestelmiä, jotka perustuvat käsitteiden välisiin suhteisiin. Käsitejärjestelmät jaetaan tavallisesti kolmeen perusmalliin: **hierarkiasuhteinen**, **koostumussuhteinen** ja **funktiosuhteinen**. Kun käsitejärjestelmä on **hierarkiasuhteinen**, sen kahdella käsitteellä on täysin samat käsitepiirteet. Näitä kahta käsitettä kutsutaan yläkäsitteeksi ja alakäsitteeksi, joista alakäsitteellä on lisäksi yksi tai useampia lisäpiirteitä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 28–29; Haarala 1981: 21.) Haaralan (1981: 21) mukaan hierarkiasuhteessa alakäsite sisältää kaikki yläkäsitteen piirteet sekä piirteen, jolla se erottuu yläkäsitteestä. Yläkäsitteellä on siis vähemmän piirteitä, joten se on luonteeltaan laajempi ja yleisempi käsite (Haarala 1981: 21). Yläkäsitteen alaan kuuluu tavallisesti useita alakäsitteitä. Mikäli kullakin alakäsitteellä on yhteisen piirrejoukon lisäksi vähintään yksi lisäpiirre, joka kuuluu samaan piirretyyppiin, ovat alakäsitteet tällöin toistensa vieruskäsitteitä. Hierarkiasuhdetta kuvataan usein ns. puudiagrammilla. (Haarala 1981: 21–22; Tekniikan Sanastokeskus 1988: 29.) Haarala (1981: 23) kirjoittaa hierarkiasuhteiden olevan usein monitasoisia siten, että alakäsitteisiin voidaan yhdistää vielä lisää piirteitä, jolloin ne toimivat yläkäsitteinä seuraavan tason alakäsitteille.

Koostumussuhde muodostuu kokonaisuuden (yläkäsite) ja sen osien (alakäsite) välisistä suhteista. Näille suhteille ei voida samaan tapaan määrittää yhtenäisiä kriteerejä, kuten hierarkiasuhteille, joten kokonaisuus voidaan oikeastaan jakaa osiin monella eri tavalla. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä esitetään graafisesti kampadiagrammina. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 30.) **Funktiosuhde** esiintyy usein toimintakäsitteiden yhteydessä eli toiminnan ja sen suorittajan, toimintatavan, kohteen tai välineen välillä. Se on tavallinen esimerkiksi oikeustoimen käsitteiden välillä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 31; Haarala 1981: 25.) Haaralan (1981: 25) mukaan funktiosuhteen käsitteiden sisältöjä

vertailemalla voidaan todeta, ettei sen jäsenten välillä vallitse hierarkia- tai koostumus- suhde. Funktiosuhteisessa käsitejärjestelmässä ylemmän tason käsite on eräänlainen näkökulma, josta tarkastellaan alemman tason käsitteitä. Sen kaikkien käsitteiden välillä voi olla myös eri suhde. Tekniikan sanastotyössä tavallisimpia funktiosuhteita ovat syysuhde eli suhde syyn ja seurauksen välillä, tapahtumasuhde eli suhde edeltävän ja seuraavan ilmiön välillä, geneettinen suhde eli suhde tuottajan ja tuotteen välillä, instrumentaalinen suhde eli suhde toiminnan ja siinä käytetyn välineen välillä, tuotantosuhde eli suhde raaka-aineen ja siitä valmistetun tuotteen välillä sekä suhde suureen ja sen mittayksikön välillä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 31; Haarala 1981: 25.) Funktiosuhteinen käsitejärjestelmä esitetään graafisesti nuolidiagrammina tai taulukkona (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 32).

Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 32) mukaan käsitejärjestelmät voivat olla myös **monitasoisia** tai **moniulotteisia**. **Monitasoinen** käsitejärjestelmä rakentuu siten, että ensimmäisellä tasolla olevat alakäsitteet jaetaan uudelleen toisen tason alakäsitteisiin toista luokitteluperustetta käyttäen, jonka jälkeen ne jaetaan kolmannen tason alakäsitteisiin ja niin edelleen. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 32.) **Moniulotteisen** käsitejärjestelmän rakentamiseksi on käytettävä kahta tai useampaa järjestelmäpiirrettä samalla käsitetasolla. Näihin järjestelmiin syntyy myös näennäisluokkia, joilla on merkitystä vain moniulotteisen järjestelmän luomisessa. Näennäisluokilla ei ole termiä tai määritelmää. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 34.) **Sekakoosteiset käsitejärjestelmät** muodostuvat erityyppisten järjestelmien yhdistelmästä (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 35). Niitä voidaan muodostaa hierarkkisista tai koostumussuhteisista osista. Myös funktiosuhde voidaan yhdistää edellisten kanssa, jolloin se esiintyy useimmiten käsitejärjestelmän yläosassa. Sekakoosteisilla käsitejärjestelmillä voidaan hyvin kartoittaa ja kuvata suurten käsitejoukkojen loogisia yhteyksiä sekä yhtenäistää käsitejoukkoon liittyvää termistöä. (Haarala 1981: 25.)

2.4. Termin ja käsitteen suhteesta

Erikoiskielen sanastotyössä pyritään siihen, että jokaiselle käsitteelle löytyy yksi termi ja jokaiselle termille yksi käsite. Tällä pyritään siihen, että tieteen kielen ilmaisutapa olisi mahdollisimman tarkka, yksiselitteinen ja taloudellinen. Tämä on ideaalinen tila, johon kannattaa pyrkiä kuitenkin vain tiettyjen rajojen puitteissa. (Haarala 1981: 39.) Termin ja käsitteen välisistä suhteista tärkeimmät ovat **monosemia**, **polysemia**, **synonymia** tai **kvasisynonymia**, **vastaavuus** sekä **homonymia** (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 70).

Termin ja käsitteen välisen suhteen ollessa **monoseeminen** termi vastaa vain yhtä käsitettä ja näin ollen tätä kyseistä käsitettä vastaa vain yksi termi. Monosemia on ihannetaivoite normatiivisessa sanastotyössä sekä standardisoinnissa, mutta käytännössä monosemia on harvinainen ja termit muuttuvat usein **polyseemisiksi**. Tällöin on kyse termistä, joka vastaa kahta tai useampaa käsitettä. Polysemiassa termin käsitteet liittyvät toisiinsa jollakin tavalla ja niillä voi olla vain vähän yhteisiä piirteitä tai ne voivat perustua kieliokuvaan, mutta yhtäläisyys niiden välillä on kuitenkin havaittavissa. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 71.) Polysemialle on tyypillistä, että se perustuu ilmauksen merkityksen laajenemiseen, mikäli asiaa tarkastellaan ilmauksen eikä käsitteen näkökulmasta. Yleiskielessä polysemia on kuitenkin hyvin tavallinen ilmiö ja esimerkiksi monet ruumiinosan nimitykset ovat kielikuvien ansiosta saaneet uusia merkityksiä. Polysemia, joka on syntynyt merkityksen laajenemisen ja kielikuvien avulla edistää kielen ekonomiaa. Kokonaan uusien sanastoelementtien keksimistä voidaan siten vähentää, ja mielle yhteydet jo tuttuun sanastoainekseen helpottavat uuden ilmauksen omaksumista. Termien polyseemisyys ei kuitenkaan ole haitallista, mikäli merkitykset kuuluvat omaan erikoiskieleensä, koska termien määritelmät sulkevat pois väärän tulkinnan mahdollisuuden. (Haarala 1981: 40–41.) Saman tai kahden läheisen alan sanastossa polysemiaa tulee kuitenkin välttää (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 71).

Kun termit vastaavat tarkalleen samaa käsitettä, ne ovat toistensa **synonyymejä**. Yleiskielessä esiintyvien synonyymien runsaus on rikkautta, mutta erikoiskielessä niistä on useimmiten vain haittaa. Synonyymejä muodostuu erityisesti uusille nopeasti kehittyville aloille sekä aloille, joilta puuttuu järjestelmällinen sanastotyö. Synonyymien runsas määrä on ongelmallista erikoiskielen käyttäjille ja erityisesti erikoisalan ulkopuolisille, jotka eivät tunne termien välisiä suhteita. Synonyymien käyttö huonontaa erikoiskielen ymmärrettävyyttä, joka on aina etusijalla. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 71.) Reiner Arntz, Heribert Picht ja Felix Mayer (2004: 126) kuvailevat synonyymejä seuraavasti:

Synonyme – bzw. vermeintliche Synonyme – sind ein erhebliches Hindernis für die fachliche Verständigung.

Vaikka synonyymien käytöllä uskotaan parannettavan tekstin kielellistä asua, kielessä on kuitenkin riittävästi muitakin keinoja tähän. Synonyymien käyttöä erikoiskielessä ei tule kuitenkaan täysin tuomita ja sallittaviakin synonyymiatapauksia löytyy. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 71.) Tästä esimerkkinä voidaan mainita tutkimukseni aihepiiriin liittyvät nimikkeet *lakimies* ja *juristi*, jotka ovat toistensa synonyymejä.

Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 72) mukaan **kvasisynonymiasta** eli **osittais-synonymiasta** puhutaan silloin, kun termien käsitteillä on samantapaiset tai lähes samat käsitepiirteet. Osittaissynonymiaa luonnehditaan myös seuraavasti:

Von Quasisynonyme spricht man, wenn der jeweilige Begriffsinhalt weitgehend – aber eben nicht völlig – identisch ist; Quasisynonyme sind daher höchstens in bestimmten Kontexten austauschbar, z.B. Kraftfahrzeug/Automobil. (Arntz et al. 2004: 126)

Tavallisinta osittaissynonymia on yleiskielessä, jossa niillä halutaan ilmaista lähinnä viivahde- tai tyylieroja. Osittaissynonymejä tulee silti välttää, vaikka niitä voidaankin käyttää erikoiskielessä siten, ettei ymmärrettävyys ja täsmällisyys kärsi. Termien **vastaavuudesta** puhutaan silloin, kun eri kielisiin kuuluvat termit kuvastavat täysin samaa käsitettä. Termien vastaavuuden määrittäminen on erityisen tärkeää monikielisessä sanastotyössä. **Homonymialla** tarkoitetaan termiä, joka on äänneasultaan (homofonia) tai kirjoitusasultaan (homografia) samanlainen ja se vastaa kahta tai useampaa käsitettä, jotka ovat toisistaan riippumattomia. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 72–73.) Homonymia on synonymian käänteisilmiö sekä samalla eroaa polysemiasta täysin termin sisällöllisen eroavuuden vuoksi (Haarala 1981: 40; Arntz et al. 2004: 130). Erityisesti saman erikoiskielen termistöissä tai lähekkäisissä yhteyksissä homonymian esiintyvyys on hyvin hankalaa (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 72–73).

2.5. Kotouttavasta ja vieraannuttavasta terminmuodostuksesta

Käännöstieteessä **kotouttaminen** ja **vieraannuttaminen** ovat tuttuja käännösstrategioita. Tieteen termipankin (2018a) määritelmän mukaan kotouttamisella pyritään hälventämään lähtötekstistä kohdekuulttuurille vieraat elementit ja muuttamaan ne kohdeyleisölle tutummaksi. Vieraannuttamisella pyritään puolestaan jättämään alkuperäisen tekstin vieras aines käännökseen, jotta tekstistä erottuisi lähdekuulttuuri (Tieteen termipankki 2018b). Lawrence Venuti (2018: xii) on käsitellyt teoksessaan *The Translator's Invisibility: A History of Translation* kotouttamista ja vieraannuttamista seuraavasti:

All translation, regardless of genre or text type, including translation that seeks to register linguistic and cultural differences, is an interpretation that fundamentally domesticates the source text.

Venuti (2018: xii–xiii) myös kuvailee, että kääntäminen on väistämättömästi kotouttavaa, kun sen tavoitteena on tulkita lähtötekstiä ymmärrettävästi ja kiinnostavasti vastaanottavassa ympäristössä. Käännöksen tulee myös välittää vieraannuttavat elementtinsä siten, että kohdekielinen lukija huomaa eroavaisuudet (Venuti 2018: xii–xiii).

Päivi Pasanen (2011) kirjoittaa artikkelissaan *Kotouttaminen ja vieraannuttaminen sanastotekijän vastinetyössä*, että kotouttamista ja vieraannuttamista on käsitelty käännöstieteessä lähinnä runouden ja kaunokirjallisuuden kääntämisessä, mikä on saattanut aiheuttaa sen, ettei kotouttamisen ja vieraannuttamisen käsitteitä ole niinkään pohdittu sanastotyön teoriassa, koska sanastotyössä kohteena ovat pääasiassa erikoisalojen kielet. Pasanen mukaan (2011) kotouttaminen ja vieraannuttaminen ovat olennaisia asioita monikielisessä sanastotyössä, jossa lähtökielen termeille muodostetaan tulokielen vastineita. Kotouttaminen voidaan määritellä sanastotyössä käsitteen nimeämiseksi siten, että nimitys sopii sekä termijärjestelmään että kohdekielen systeemiin. Vieraannuttaminen puolestaan voidaan määritellä käsitteen nimeämiseksi siten, että nimitykseen liittyy kohdekielille outoja tai tuntemattomampia elementtejä. (Pasanen 2011.) Pasanen (2011) viittaa Tekniikan Sanastokeskuksen *Sanastotyön käsikirjassa* esitettyihin kotouttaviin ja vieraannuttaviin terminmuodostuskeinoihin, joista vieraannuttavia ovat **muodolliset vastineet**, eli **sitaattilainat**, **erikoislainat** ja **käännöslainat**. Tekniikan Sanastokeskuksen (1988: 95–96) *Sanastotyön käsikirjan* mukaan **sitaattilainalla** tarkoitetaan lainaa, joka kirjoitetaan ja äännetään samalla tavalla kuin alkukielessä. **Erikoislainassa** kirjoitus- ja äänneasu on osittain kotiutunut ja lainan suomalaisen asun perustana on yleensä ääntäminen. **Käännöslainassa** sana on muodostettu kääntämällä siten, että lähdekielen rakenne säilyy kohdekielessä. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 95–96.) Pasanen (2011) jatkaa, että vieraannuttavat käsitteiden nimitykset, jotka on muodostettu tähän tapaan, tulevat kieleen ensin puhekieleen uuden käsitteen mukana ja siirtyvät sen jälkeen kirjoitettuun kieleen. Muodolliset vastineet saattavat myös jäädä elämään kielessä, vaikka käsite sittemmin saisikin omakielisen nimityksen. Vieraannuttavien muodollisten vastineiden käyttöä perustellaan siten, että niiden koetaan olevan tarkempia kuin omakielisten vastineiden, ne ovat kansainvälisiä ja helpottavat siten kansainvälistä viestintää. Niillä on statusarvo, ja vieraannuttavat termit myös laajentavat kielen sanavarastoa; merkittävä osa kielten sanavarastosta pohjautuu lainasanoihin. Niiltä löytyy joitain hyvän termin ominaisuuksia. Ne myös läpäisevät takaisinkääntämisen testin, erottuvat toisista termeistä ja ovat helposti tunnistettavissa tekstissä. (Pasanen 2011.) Pasanen (2011) mukaan vieraannuttavilla termeillä pystytään välttämään negatiiviset konnotaatiot ja ne ovat yleensä lyhyitä. Näistä perusteista huolimatta vieraannuttavilta termeiltä puuttuu kaksi hyvin olennaista ominaisuutta, jotka kuuluvat hyvän termin määritelmään: omakielisyys sekä lä-

läpinäkyvyys. Muodollisten vastineiden huonoimmaksi puoleksi luokitellaan läpinäkymättömyys, mikä aiheuttaa sen, että vastineet avautuvat ainoastaan vain erikoisalan asiantuntijoille. Lähtökielisen termin taustatiedot eivät myöskään aina välity kohdekieliselle lukijalle, jolloin tieto ei välttämättä välity kohdekielen tai pahimmassa tapauksessa se välittyy vääristyneenä. (Pasanen 2011.)

Pasanen (2011) kirjoittaa, että kotouttaviin terminmuodostuskeinoihin lukeutuu **kuvaileva vastine**, joka on tavallisesti välivaihe määritelmän ja termin välillä, sekä **funktionaalinen vastine**, joka on muodostunut termittämisen, yhdistämisen, johtamisen ja lyhentämisen avulla. Näistä funktionaalinen termittäminen on kotouttavampi terminmuodostuskeino, ja termit, jotka ovat muodostettuja tähän tapaan, hyödyntävät oman kielen sanavaroja. Ne ovat myös läpinäkyviä ja niiden lähtökohtana on yleiskielen sanat. Termit, jotka ovat muodostettuja oman kielen sanoista yhdistämällä, ovat tarkkoja ja johdonmukaisia, mutta ne saattavat muodostua pitkiksi ja niiden läpinäkyvyys saattaa muodostua rasitteeksi. Pitkiä termejä johtamalla termeistä saadaan lyhyempiä. (Pasanen 2011.)

Pasanen (2011) mukaan kotouttavan ja vieraannuttavan käänösstrategian valintaa pidetään käännöstieteessä kääntäjän tietoisena valintana, joka perustuu kohderyhmään ja viestintätilanteeseen. Erikoisalojen kielessä vieraannuttavat tai kotouttavat vastineet valikoidut kieleen paremminkin luonnonvalinnan mukaan, kuin tietoisena kielenhuollon valintana. (Pasanen 2011.) Venuti (2018: xiii) kuitenkin toteaa, että kaikki vieraannuttamisen piirteet käännöksessä ovat aina kotoutettuja, vaikka käännös sisältäisikin vieraannuttavia elementtejä. Pasanen (2011) mukaan erikoisalojen kielessä viestinnän toteuttaminen on tärkeämpää verrattuna siihen, soveltuuko nimitys kohdekielen systeemiin sekä termijärjestelmään. Ajan myötä tarve omakieliselle termille kasvaa, koska vieraannuttavien vastineiden läpinäkymättömyys sekä hankaluudet taivutuksessa, oikeinkirjoituksessa ja ääntämisessä kuten myös väärinkäsitykset vaikeuttavat viestintää. Tavallisesti vieraannuttava termi elää rinnakkain kotoutetun termin kanssa. Sanastotyön yksinomaisena tavoitteena on erikoisalan viestinnän helpottaminen ja tämän tavoitteen toteuttamisessa sanastotyön tekijät ovat olennaisessa asemassa, koska juuri sanastoissa tulisi pyrkiä vastineehtoihin, jotka ovat hyvin kotoutettuja. (Pasanen 2011.)

3. Johdatus oikeuskieleen ja oikeuslingvistiikkaan

Tässä luvussa kuvailen oikeuskielen käsitettä ja sen kielellistä olemusta, suomalaista ja saksalaista oikeuskieltä, oikeuslingvistiikan merkitystä sekä oikeuskielen termistöä. Aluksi kuvailen oikeuskielelle tyypillisiä ominaisuuksia, sen laajuutta ja eri tasoja. Oikeuskielen yhteydessä kuvailen suomalaisen ja saksalaisen oikeuskielen ominaispiirteitä. Tämän jälkeen avaan oikeuslingvistiikan käsitettä ja sen merkitystä oikeuskieleen. Sen jälkeen tuon esiin oikeuskielen termistöön liittyviä ominaisuuksia ja termistöön liittyvää problematiikkaa.

3.1. Oikeuskielestä

Heikki E.S. Mattila (2017: 3) kirjoittaa teoksessaan *Vertaileva oikeuslingvistiikka. Juridinen kielenkäyttö, lakimieslatina, kansainväliset oikeuskielet*, ettei oikeuskieltä pidetä samassa mielessä kielenä, kuten esimerkiksi suomen kieltä. **Oikeuskieli** pohjautuu yleiskieleen ja sillä on erityisiä morfosyntaktisia, semanttisia sekä pragmaattisia piirteitä. Vaikka oikeuskielen kielioppi ja pääsääntöisesti sen sanasto ovat samat kuin yleiskielessä, se on luonteeltaan erikoiskieli ja sitä käytetään erityisissä yhteiskunnallisissa rooleissa. (Mattila 2017: 3.) Paul Kirchhof (1987: 6) puolestaan luonnehtii oikeuskielen ja yleiskielen suhdetta seuraavasti:

Allgemeinsprache und Rechtssprache stehen nicht im Gegensatz von volkstümlicher und juristisch prägnanter Sprechweise, sondern in einem empirischen und einem logischen Zusammenhang. Rechtskultur ist Teil der Sprachkultur, deswegen als Instrument des Denkens, als Mittel der Verständigung und Grundlage gemeinsamen Handelns notwendig mit den Sprechergewohnheiten einer Gemeinschaft verbunden.

Mattila (2017: 3) kuvailee, että oikeuskielelle ovat tyypillisiä tietynlaiset termit, jotka määräytyvät laadullisesti ja lukumäärällisesti oikeusalojen mukaan. Eri aikakausien ja maiden oikeuskielillä on vaihtelevassa määrin myös muita yleiskielestä poikkeavia ominaisuuksia, kuten lauseenrakenteet. Oikeuskielestä puhuttaessa viitataan sille ominaiseen kielenkäyttötapaan, juridiseen tyyliin eli lakimiestyyliin. Tällöin oikeuskieli ei aina avaudu suurelle yleisölle. Oikeuskieltä voidaan myös luonnehtia eriytyneen ammattikunnan käyttämäksi kieleksi, mutta tämä väite pitää vain osittain paikkansa. Vaikka juristit käyttävät oikeuskieltä ensisijaisesti, lainkäytössä ja hallinnossa toimii myös muitakin kuin juristeja, kuten esimerkiksi lautamiehiä. Oikeuskielen viestinnällisenä kohderyh-

mänä on usein koko kansa, jotkin väestöryhmät tai yksittäiset kansalaiset, joten on luontevampaa sanoa, että myös tavallinen kansalainen käyttää oikeuskieltä esimerkiksi kirjoittaessaan testamenttia tai saadessaan tuomioistuimen päätöksen ollessaan asianosaisena. Oikeuskieli eroaa myös muista ammatillisista erikoiskielistä siten, että se on yksi vanhimmista kielenkäyttömuodoista ja on ajan kuluessa usein muovannut yleiskieltä merkittävästi. Kyse ei ole kuitenkaan vain historiallisesta ilmiöstä, sillä oikeuskieli vaikuttaa yleiskieleen nykyäänkin. (Mattila 2017: 3–4.)

Mattila (2017: 4–5) mainitsee, että oikeuskieltä kutsutaan myös juridiseksi kieleksi tai oikeudelliseksi kieleksi. Se on ilmaus, joka kattaa oikeudellisen kielenkäytön eri lajit. **Lakikieli** sen sijaan on ilmauksena monimerkityksinen, koska laajassa mielessä se voi olla oikeuskielen synonyymi ja suppeassa mielessä se viittaa kielenkäyttöön, jota noudatetaan säädöksissä eli lakiteksteissä ja vastaavanlaisissa virallisissa säädösteksteissä, kuten asetuksissa. **Säädöskielellä** tarkoitetaan kieltä, jota käytetään säädöksissä. Oikeuskielystä on aiemmin käytetty ilmausta lakikieli, koska sanat oikeus ja laki ovat toistensa osittaisia synonyymejä. Oikeuskieli ilmauksena on kuitenkin kasvattanut suosiotaan verrattuna lakikieleen. Tällöin ilmaus on yksiselitteisempi, koska jälkimmäinen sana voi aiheuttaa väärinkäsityksiä johtuen monimerkityksisyydestään. (Mattila 2017: 4–5.)

Oikeuskieli voidaan laajassa mielessä jakaa alalajeihin sen eri kielenkäyttäjärühmien kesken, koska jokaisella käyttäjäryhmän kielellä on sekä sanastollisia että tyylillisiä erityispiirteitä. Näitä käyttäjäryhmiä ovat **oikeustieteen eli lainopin kieli, säädöskieli, tuomioistuinkieli, hallintokieli** ja **asianajajien kielenkäyttö**. Eri käyttäjäryhmät tuottavat kukin tiettyntyyppisiä tekstejä ja siksi oikeuskielen jakoa alalajeihin käyttäjäryhmien perusteella voidaan karkeasti rinnastaa ryhmittelyyn, joka tapahtuu oikeudellisten tekstityyppien mukaan. (Mattila 2017: 5.) Mattilan (2017: 5) mukaan oikeuskielen jaottelu alalajeihin on kuitenkin suhteellinen kysymys, sillä asiaan vaikuttavat maan juridiset perinteet. **Oikeustieteen kielelle** on ominaista suurempi vapaus verrattuna muihin oikeuskielen alalajeihin, kun taas **tuomioistuinkieli** on hyvin muotosidonnaista ja vielä nykyäänkin ajoittain vanhahtavaa. Tuomioistuinkieli on luonteeltaan kategorista eli se sisältää usein ehdottomia käskyjä ja varauksettomia toteamuksia, ja on esimerkiksi Suomessa myös suhteellisen niukasti argumentoivaa. (Mattila 2017: 6.) Tieteen termipankin (2020) mukaan tuomioistuinkielen mutkikkuuteen vaikuttavat pääosin sanontojen kankeat käännökset sekä latinan vaikutus. Tuomioistuinkieli suuntaa kuitenkin kohti yleiskieltä ja sen kehitys

nähdään positiivisena asiana. Tuomioistuinten kielenkäyttö niiden sisäisessä kommunikaatiossa on kuitenkin hyvin vapaamuotoista. (Tieteen termipankki 2020.) Mattilan (2017: 6) mukaan **asianajokielelle** on ominaista retorisuus ja täsmällinen argumentaatio. Sekä tuomioistuinikieli että **säädös- ja hallintokieli** ovat olleet ja ovat osittain vieläkin monimutkaisia lauseenrakenteeltaan (Mattila 2017: 6). Ulla Tiililä (2011) kirjoittaa artikkelissa *Hyvä hallinto – kielenkäytön kysymys* vaikeaselkoisuuden olevan yksi virkakielen tyypillisimmistä ongelmista ja vaikeaselkoisuus on keskeistä esimerkiksi säädöksissä ja tuomioistuinten päätöksissä. Tiililän (2011) mukaan virkatekstien ongelmaksi muodostuu usein liiallinen yleisyys. Vaikeaselkoisuuden syntyyn vaikuttavat myös lauseiden ja virkkeiden pitkät tai mutkikkaat muotoilut, ja myös sanasto voi aiheuttaa vaikeaselkoisuutta (Tiililä 2011). Mattila (2017: 6) kirjoittaa, että kaikkiin oikeuskielen alalajeihin sisältyy paljon lakitermejä. Oikeuskieli voidaan jaotella alalajeihin myös oikeusalakohtaisesti, jolloin eri oikeusalojen eriytynyt termistö toimii erottavana tekijänä. Jokainen oikeusalan kieli perustuu yleisjuridiseen sanastoon, mutta esimerkiksi rikosoikeudessa on runsaasti termejä, joita ei juurikaan käytetä muissa oikeudellisissa teksteissä. Tiettyjen alojen juridiseen termistöön sekoittuu huomattavasti myös muutakin termistöä, kuten esimerkiksi rikosoikeudessa muu termistö voi olla luonteeltaan lääketieteellistä. (Mattila 2017: 6.)

Oikeudellinen kommunikaatio ei ole ainoastaan puhuttua kieltä, vaan oikeuselämässä hyödynnetään myös vertauskuvallista viestintää. Kyse on symboliikasta, jonka tarkoituksena on lujittaa arvovaltaa sekä korostaa lainkäytön merkitystä. Tästä esimerkkinä ovat rituaalit oikeudenkäynnin eri vaiheissa, oikeussalin koristelu ja ulkoasu sekä tuomareiden vaatetus. (Mattila 2010: 183.)

3.1.1. Suomalaisen oikeuskielen ominaispiirteistä

Edellä, osiossa **3.1. Oikeuskielestä** on käyty läpi oikeuskielen olemusta ja käsitettä yleisestä ja maailmanlaajuisestakin näkökulmasta. Samassa yhteydessä on myös käyty läpi suomalaisen oikeuskielen ominaispiirteitä, jotka noudattavat vahvasti monien muidenkin maiden oikeuskielten piirteitä. Mattila (2010: 181) kirjoittaa, että oikeustieteen kielelle tunnusomainen suurempi ilmaisullinen vapaus verrattuna muihin oikeuskielen alalajeihin pätee sekä Suomessa että kaikkialla muuallakin. Myös tuomioistuinikieli on sekä Suomessa että monissa muissakin oikeuskulttuureissa jokseenkin niukasti argumentoivaa, muotosidonnaista ja luonteeltaan kategorista. Oikeuslaitoksen käyttämä kieli on useissa maissa vanhahtavaa, mutta tässä asiassa Suomi tekee poikkeuksen kielenhuollon ansiosta,

ja voidaankin sanoa, että suomalaiset tuomarit kirjoittavat nykyään ajantasaista asiaproosaa. Suomessa oikeudenkäynnin sanaton kieli on tavanmukaisesti vähäeleistä, eikä tuomareilla ole erityistä virkapukua itsenäisessä Suomessa. Myös asiakirjojen materiaali, värit ja koristelu tai tyhjän tilan jättäminen viranomaisille osoitetun asiakirjan ensimmäiselle sivulle kuvastavat sanatonta viestintää oikeuden arvovallasta. (Mattila 2010: 181–183.)

Nykyaikaista oikeuskieltä pidetään abstraktina ja se määrittää valtaosin seikkoja, jotka ovat olemassa vain ajatuksen tasolla, kuten oikeuksien ja velvollisuuksien suhteita. Tämän vuoksi myös säädösten kieli on abstraktia ja voidaankin sanoa, että suomalaisessa oikeuskielessä verbaalisubstantiiveista vain 5–8 % viittaa sellaiseen, jonka olemassaolo perustuu aikaan ja paikkaan. Tavallisimpia verbaalisubstantiiveja suomalaisessa oikeuskielessä ovat *toiminta*, *päätös*, *palvelu* ja *kehittäminen*. Oikeuskielelle leimallista on myös laaja passiivin käyttö, jolloin etualalle nousee tarkastelun kohde, eikä toimija. Vaikka tämä piirre pätee kaikkiin ammattikieliin, juridiikassa passiivin käyttö korostuu erityisesti, koska juridiikassa tavoitellaan yleispätevyyttä. Suomalaisessa virka- ja oikeuskielessä kansalaisesta ei juurikaan käytetä todellista nimeä vaan häneen viitataan roolikuvausella, kuten *hakija*, *kantaja* tai *vastaaja*, minkä avulla kansalainen on etäännytetty viranomaisesta. Tämän vuoksi maamme oikeusviestinnän kieltä pidetään kansalaisen näkökulmasta muodollisena, etäisenä ja jopa tylynä. (Mattila 2010: 190–191.)

3.1.2. Saksalaisen oikeuskielen ominaispiirteistä

Juridista saksaa kuvaillaan hyvin termipitoiseksi kieleksi. Tähän vaikuttavat useat tekijät, kuten runsassanainen germaaninen kieliperinne, lukuisien etuliitteiden käyttö sekä monimutkaisten yhdyssanojen helppo muodostus. Saksalaisessa oikeuskielessä sana luo merkityksen, eikä päinvastoin, joten saksalaiset juristit pyrkivät ennemminkin paljastamaan kätkeytä todellisuutta osuvilla sanoilla, kuin keksimään sanoja, jotka ilmentäisivät jo paljastunutta todellisuutta. (Mattila 2017: 308.) Tässä osiossa käsittelen saksalaista oikeuskieltä yleisellä tasolla, enkä pureudu tarkasti jokaisen saksalaisen kielialueen omiin oikeuskieliin ja niiden erityispiirteisiin.

Saksalaiseen oikeuskieleen vaikuttaa vahvasti roomalainen oikeusperintö. *Eindeutschung* on käsite, jolla viitataan kielelliseen kehitykseen, jossa käänöslainoja luotiin latinan pohjalta. Saksalaiset lakitermit ovat valtaosin latinalaisten ilmausten vastineita, jotka muuttavat roomalaisen oikeusajattelun saksalaiseen kieliasuun. *Eindeutschung*-kehityksen

myötä saksalainen lakiterminologia on ulkoasultaan kotoperäistä, eivätkä termit juuri-kaan ole latinalais–romaanisia vierassanoja. Tämä kotoperäinen vaikutelma johtaa kuitenkin harhaan, sillä käänöslainat peittävät käsitteen vieraan alkuperän. (Mattila 2017: 308.)

Juridista saksaa luonnehditaan usein monimutkaiseksi ja kömpelöksi virketasolla. Sille on ominaista, että substantiivien edessä on useita määreitä. Tässä ilmiössä on pitkälti kyse siitä, että modernin oikeuden luonteen vuoksi kaikki oikeuskielet ovat nykyaikana kuivia ja monimutkaisia verrattuna yleiskieleen. (Mattila 2017: 309–310.)

3.2. Oikeuslingvistiikasta

Tieteen termipankin (2019a) mukaan oikeuslingvistiikka määritellään oikeustieteen ja kielitieteen välimaastoon sijoittuvaksi tieteenalaksi. Sen puitteissa oikeuskieltä tutkitaan joko yleisellä tasolla tai yksittäisissä käyttöyhteyksissä, kuten esimerkiksi lainsäädännössä, tuomioistuimissa tai oikeustieteessä. Oikeuskieltä tutkitaan myös rajatuista näkökulmista, kuten kehityksestä, tehtävistä, ominaispiirteistä ja termistöstä. (Tieteen termipankki 2019b.) Oikeuslingvistiikassa tutkitaan siis laaja-alaisesti oikeuskielen kehitystä, ominaispiirteitä sekä oikeudellista kielenkäyttöä. Selvitykset saattavat kohdistua sanoihin ja ilmauksiin, virkkeisiin sekä kokonaisiin teksteihin. Sanojen ja ilmausten tasolla tapahtuva tutkimus saattaa koskea oikeuskielen sanastoa ja erityisesti sen termistöä, syntaksia tai semantiikkaa. (Mattila 2017: 14.) Mattilan (2017: 14) mukaan oikeuslingvistiikkaa ei kuitenkaan pidetä kielitieteen haarana sanan varsinaisessa merkityksessä, mutta oikeuslingvistit hyödyntävät laajalti kielitieteen menetelmiä tarkastellessaan juridista kielenkäyttöä. Oikeuslingvistiikkaa luonnehditaan oikeustieteen ja soveltavan kielitieteen synteesiksi. Vaikka alan problematiikka sisältää paljon sellaista, mikä ei itsessään kuulu kielitieteeseen, oikeuslingvistiikka pääasiassa juontaa juurensa kielitieteestä ja erityisesti sosiolingvistiikasta. (Mattila 2017: 14.)

Kielitieteen eri osa-alueista sanasemantiikka, eli sanojen merkityksen tutkimus, on keskeisessä asemassa oikeuslingvistiikassa. Tämä sen vuoksi, että oikeuskielen termistö eli ammattisanasto poikkeaa yleiskielestä eniten. (Mattila 2017: 14–15.) Sanasemantiikka on osa leksikologiaa eli sanastontutkimusta (Tieteen termipankki 2015). Leksikologian tärkeä käytännön sovellutus oikeuskielessä on juridinen leksikografia eli oikeussanakirjojen tuottaminen. Oikeuslingvistiikka tutkii syntaksin eli lauseopin tasolla oikeuskielille ominaisia rakenteita, ja morfologian eli muoto-opin tasolla oikeuslingvistisen tutkimuksen

kohteena voivat olla esimerkiksi juridisten yhdyssanojen muodostus ja sen seurauksena sanaosissa tapahtuvat muutokset. Tämänkaltaiset tutkimukset ovat hyvin tärkeitä sellaisissa kielissä, kuten suomessa ja saksassa, joissa yleiskieli edistää yhdyssanojen muodostamista. Samalla yhdyssanojen tutkimus heijastuu kielenhuoltoon, koska monimutkaiset yhdyssanat ovat perinteisesti olleet oikeuskielen ongelmana. Kielihistoriallinen ja sosiologinen näkökulma on otollinen ja jopa välttämätön oikeuslingvistiksessä tutkimuksessa. Tällöin selvityksen kohteena ovat esimerkiksi oikeuskielen sanaston tai koko kielen muutokset ajan saatossa, oikeuskielen sanastolainojen alkuperä, oikeuskielen käyttö oikeuselämän eri alakulttuureissa tai suuren yleisön oikeuskielen terminologian tuntemus. (Mattila 2017: 15–16.)

Oikeuslingvistiikka eroaa oikeustieteestä tutkimuskohteensa osalta siten, että oikeustieteessä tutkijan mielenkiinto kohdistuu ensi kädessä termien taustalla oleviin käsitteisiin eli termien merkityssisältöihin. Oikeustieteilijä jäsentää oikeusjärjestystä näiden käsitteiden kautta, ja termit ovat näiden käsitteiden nimiä, jotka ovat välttämättömiä oikeustietelle. Oikeustieteen huomio kohdistuu ensisijaisesti käsitteisiin, kun taas oikeuslingvistikassa termit ovat tutkimuksen keskeinen kohde. Oikeuslingvistiikka kuitenkin kaipaa oikeustieteen tukea, koska se osoittaa termien merkityssisällöt. Myös oikeuden yleistieteet, kuten oikeusteoria, oikeusinformatiikka, oikeussosiologia ja oikeushistoria, ovat oikeuslingvistiikan näkökulmasta tärkeässä asemassa. (Mattila 2017: 28.)

Mattila (2017: 31) kirjoittaa, että oikeuslingvistiksessä tutkimuksessa voidaan vertailla esimerkiksi kahden oikeuskielen kehitystä, rakennetta sekä sanavarastoa. Tutkimus kartoittaa oikeuskielten keskinäistä vuorovaikutusta, kuten vierassanojen kulkeutumista kielten välillä. Vertailevaa oikeustiedettä kutsutaan oikeuden yleistieteeksi, joka pyrkii kehittämään oikeuskulttuurien sekä oikeusjärjestysten tai niiden aineiden vastavuoroisen vertailun menetelmiä sekä toisaalta tekemään johtopäätöksiä eroista ja yhtäläisyyksistä, jotka havaitaan vertailuissa. Esimerkkinä näistä johtopäätöksistä voidaan mainita oikeusjärjestysten jaottelu suuriin oikeusjärjestyksiin ja niiden alaryhmiin. Vertaileva oikeustiede voi tukea oikeuslingvististä tutkimusta monella eri tavalla, kuten esimerkiksi kartoittamalla niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat ja kehittävät juridisten termien taustalla olevia käsitejärjestelmiä. Tällöin on mahdollista ymmärtää oikeudellisen termistön ominaisuuksia paremmin. Juridinen kääntäminen ja juridisten käännössanakirjojen laatiminen edellyttävät myös oikeudellisten käsitevastaavuuksien selvittämistä, jolloin tarvitaan tietämystä eri

oikeusjärjestelmien instituutioista sekä erityisesti prosessijärjestelmistä. Tällainen selvitystyö kuuluu oikeusvertailun ydinalueeseen. (Mattila 2017: 31.) Tieteen termipankin (2016) mukaan vertaileva oikeuslingvistiikka on oikeuslingvistiikan tieteenalan alahaara, jonka puitteissa tutkitaan kahden tai useamman oikeuskielen kehitystä, tehtäviä ja käyttöä sekä ominaispiirteitä vertailevalla otteella. Oikeuskielten vertaileva tutkimus edellyttää tietoa kyseisten oikeusjärjestelmien sisällöstä, koska oikeuskieli on aina sidoksissa johonkin tiettyyn oikeusjärjestelmään. Vertaileva oikeuslingvistiikka on yhteydessä oikeuskielen kääntämiseen läheisesti, koska oikeuskielten vertailun avulla saadaan tietoa oikeudellisten tekstilajien konventioista, mikä on hyödyllistä oikeudellisen käännöstoiminnan kannalta. (Tieteen termipankki 2016.)

Oikeuslingvististä tietoa ei ainoastaan hyödynnetä lakimiestehtävissä. Etenkin EU:ssa tarvitaan entistä enemmän oikeuskieleen liittyviä käännöksiä, kuten esimerkiksi säädöksiä, tuomioistuinratkaisuja, hallintopäätöksiä ja asiakirjoja. Sähköisillä apuneuvoilla on suuri merkitys Euroopan unionissa tapahtuvassa kääntämisessä. Siitä huolimatta kaikkien apuneuvojen käytön edellytyksenä on inhimillinen kontrolli, joka perustuu lopulta yleisivistykseen ja yleistietoon. Tämän takia kääntäjä tarvitsee tietoa oikeuskieleen liittyvistä yleisistä ominaisuuksista sekä lähde- ja kohdekielen historiasta ja erityispiirteistä. Koska leksikologia on keskeinen osa oikeuslingvistiikkaa, on oikeuskielitutkimuksella läheinen suhde juridiseen leksikografiaan eli sanakirjatyöhön. Oikeuslingvistien tekemän oikeuskielen sanaston ja sen ominaisuuksien perustutkimus luo pohjaa käytännön sanakirja- ja termityölle. Oikeuslingvististen selvitysten varaan rakentuva juridinen leksikografia on luotettava. Nykyään yksi-, kaksi- tai monikielinen juridinen sanakirjatyö on kansainvälisellä tasolla laajaa. Sitä täydentää termityö, jossa lähtökohtana on käsite, kun taas klassisessa sanakirjatyössä lähtökohtana on termi. Termityössä käsitejärjestelmiä kartoitetaan tarkkaan, ja työn tuloksena syntyvät sanastot ovat huomattavan tarkkoja. Perinteisten sanakirjojen etuna on juridisen kielenkäytön oikullisuuden huomioiminen. Juridiset termit ovat usein myös polyseemisiä, joten niillä on monia merkityksiä. Juridinen termityö tukee perinnäistä sanakirjatyötä, ja juridisessa termityössä kartoitetaan huolellisesti eri kielten termien oikeudellisten peruskäsitteiden vastaavuutta. (Mattila 2017: 33–37.)

3.3. Oikeuskielen termistöstä

Mattila (2017: 165) toteaa, että oikeuskieli kuvaa metafyyssistä ilmiötä, jota ei ole olemassa fyysisessä maailmassa, vaan on kokonaisuutena ihmisen luoma. Laki ja oikeus

luokitellaan yhteiskunnallisiksi ilmiöiksi, jolloin oikeus on kulttuurisidonnaista. Myös oikeusjärjestysten rakenneosat voivat vaihdella, koska niille ei löydy vastinetta fyysisestä todellisuudesta. Tämän vuoksi juridinen käsitteistö on osittain oikeusjärjestelmäkoh- taista. Esimerkiksi luonnontieteiden ja oikeustieteen välinen ero on ilmeinen, mikä ilme- nee kielen ja tarkoitteen välisessä suhteessa. Jos oikeudellinen ilmiö kuvataan uudessa laissa toisin kuin vanhemmassa, tämä muuttaa juridista todellisuutta, sillä oikeus on ole- massa vain kielessä. Sama ei päde esimerkiksi luonnontieteissä. Mikäli eri oikeusjärjes- telmien käsitteet poikkeavat toisistaan, niitä kuvastavien termien merkityssisällöt eli se- manttiset kentät eivät vastaa toisiaan. (Mattila 2017: 165.)

3.3.1. Polysemia oikeuskielessä

Polysemia on omaleimaista juridisille termeille. Tällöin siis samalla termillä voidaan il- maista lukuisia käsitteitä asiayhteyden mukaan. Vaikka sanojen polysemia aiheuttaa han- kaluuksia, on polysemia-ilmioilla oikeuskielessä suuri merkitys. Ilmiö juontuu siitä, että oikeusjärjestykset muuttuvat jatkuvasti ajan myötä. Polysemia on siis paremminkin sääntö kuin poikkeus oikeuskielessä. Polysemia saattaa liittyä sekä substantiiveihin että verbeihin, ja sitä kehittyy inhimilliseen kieleen jatkuvasti. (Mattila 2017: 170–172.)

Polysemia jaotellaan sisällölliseltä kannalta kahteen tapaukseen oikeuslingvistiksessä tut- kimuksessa: **koherentti polysemia** ja **kaottinen polysemia**. Kun puhutaan **koheren- tista polysemiasta**, sillä tarkoitetaan tapauksia, joissa termillä on useita merkityssisältöjä, jotka kytkeytyvät läheisesti toisiinsa. Termin ilmentämät käsitteet ovat usein hierarkkisia tai osittain sisäkkäisiä. Myös kansainvälisestä näkökulmasta tarkasteltuna voidaan todeta, että koherenttia polysemiaa esiintyy hyvin laajalti, ja tällöin kysymyksessä saattaa olla koko oikeusjärjestelmän kannalta keskeinen termi. **Kaottisella polysemialla** puolestaan tarkoitetaan sitä, kun sanan merkityssisällöt poikkeavat toisistaan niin paljon, ettei niillä vaikuttaisi olevan mitään yhteistä. Polysemia vaikuttaa siihen, että tekstin lukijan on osat- tava valita termille oikea merkityssisältö kontekstin perusteella. Lukijan on tiedostettava, että termillä saattaa olla myös useampia tarkoituksia. Polysemiaa esiintyy oikeuskielessä laajalti, jolloin lukijan on oltava jatkuvasti varuillaan erottaakseen tarkoitteet toisistaan. Vaikka termin eri merkitykset on useimmiten helppo erottaa toisistaan, joskus on kuiten- kin vaikeaa saada selville, mitä kirjoittaja tarkoittaa. Tällöin lukija jää epävarmaksi siitä, mikä vaihtoehdoista on oikea. Tällainen amfibolia eli monitulkintaisuus on mahdollista

erityisesti koherentille polysemialle. Mikäli asia ei ilmene lauseyhteydestä, on mahdotonta päätellä, mitä asialla tarkoitetaan, jos tarvittavaa esitietoa ei ole annettu. (Mattila 2017: 172–174.)

3.3.2. Synonymia oikeuskielessä

Synonymia on polysemiaan nähden käänteinen ilmiö, jossa useat termit ilmaisevat saman käsitteen. Tämä ilmiö esiintyy eri oikeusaloilla. Esimerkiksi termit *oikeusistu*in ja *tuomioistu*in kuvastavat täysin samaa käsitettä. Oikeuskielen tutkimuksessa onkin havaittu, että polysemian lisäksi myös synonymia on lakitermistössä yleistä. Erityisesti osittainen synonymia on yleinen ilmiö, joka saattaa olla kielenkäyttäjän kannalta harhaanjohtava. Väärinkäsityksiä voi syntyä silloin, kun kahden ilmauksen merkityssisällöt kattavat pääpiirteittäin toisensa. Toisaalta osittainen polysemia on tärkeä ja jopa hyödyllinen ilmiö oikeuskielessä. Esimerkiksi säännöksistä tai sopimuskohdista voidaan saada aukottomia, kun luetellaan useita termejä, jotka ovat pääsääntöisesti toistensa synonyymejä, mutta niillä on kuitenkin osittain oma merkityksensä. Tällä tavalla haluttu semanttinen kenttä on mahdollista saada peitetyksi. Myös poliittinen tarkoituksenmukaisuus saattaa joskus määrittää lähes samaa tarkoittavien termien eli kvasisynonyymien valintaa. (Mattila 2017: 174–175.)

4. Johdatus auktorisoituun kääntämiseen

Tässä luvussa käsittelen auktorisoitua kääntämistä. Ensimmäisen osion alussa esittelen auktorisoitua kääntämistä, sen merkitystä ja erityispiirteitä. Tämän jälkeen käsittelen eettisyyttä auktorisoidussa kääntämisessä. Sitten kuvailen auktorisoidun kääntäjän työtä ja sen laajuutta sekä kerron kääntäjien auktorisointijärjestelmästä. Osion lopussa luon katsauksen auktorisoidun kääntämisen historiaan.

Auktorisoitu kääntäminen on yksi kääntämisen osa-alueista. Roberto Mayoral Asensio (2003: 3) määrittää teoksessaan *Translating Official Documents* auktorisoitujen käännösten olevan laajassa mielessä käännöksiä, jotka täyttävät laillisesti pätevien asiakirjojen vaatimukset niiden kohdemaassa. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL 2021a) verkkosivujen mukaan laillisesti pätevien käännösten edellytetään vastaavan lähdetekstiä mahdollisimman tarkasti niin sisällöltään kuin ulkoasultaankin. Lähdeasiakirjassa esiintyviä kulttuurisia ominaispiirteitä ei mukauteta käännöksessä kohdekulttuurin mukaisiksi vastineiksi, koska käännöksen tarkoituksena on kuvata lähdeasiakirjan kulttuuria ja yhteiskuntaa sekä välittää siitä tietoa. Laillisesti pätevissä käännöksissä käytetään siis vieraannuttavaa käännösstrategiaa. Jos lähdeasiakirjan ilmiöille ei löydy sisällöllisesti tarpeeksi tarkkoja vastineita, nämä kohdat käännetään sanasta sanaan ja kääntäjä avaa näitä kohtia auki oman harkintansa mukaan kääntäjän huomautuksissa. (SKTL 2021b.)

4.1. Auktorisoidun kääntäjän työstä ja työtavasta

Heli Mäntyrannan ja Tuija Kinnusen (2015: 219–220) mukaan auktorisoidun kääntäjän työhön kuuluu laatia käännös hänelle toimitetusta asiakirjasta ja vahvistaa asiakirja oikeaksi. Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2021c) ohjeistaa, että auktorisoidun kääntäjän tulee liittää käännökseensä lähdeasiakirja, jotta laillisesti pätevällä käännöksellä saavutettaisiin halutut oikeusvaikutukset. Lähdetekstit, joita auktorisoidut kääntäjät kääntävät, ovat poikkeuksetta erilaisia asiakirjoja, kuten koulu- ja tutkintotodistuksia, työtodistuksia, lääkärintodistuksia, avioliittoasiakirjoja, tuomioistuinasiakirjoja, vanhemmuusasiakirjoja, lakitekstejä, testamenttiasiakirjoja, hallinnon tekstejä, kaupan alan sopimuksia, työsopimuksia, sukuselvitysasiakirjoja, liikekirjeitä, toiminta- ja vuosikertomuksia sekä patentteja (Oksanen & Santalahti 2019: 31; Mäntyranta & Kinnunen 2015: 219–220). Eniten käännöksiä tehdään koulutusasiakirjoista (Oksanen & Santalahti 2019: 32). Auk-

torisoitu kääntäjä pystyy myös vahvistamaan oikeaksi jonkun muun laatiman käännöksen. Tällöin on kuitenkin huomioitava, että käännöksen tulee olla riittävän tarkka ja laadittu oikeiden periaatteiden mukaisesti. Laillisesti päteviä käännöksiä tarvitaan erityisesti silloin, kun viranomaisille on esitettävä asiakirjoja joko kotimaassa tai ulkomailla. Tällaisia asiakirjoja ovat esimerkiksi erilaiset todistukset, oikeuden päätökset sekä asiakirjat, jotka koskevat liiketoimintaa tai perintöasioita. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 219–220; SKTL 2021b.)

Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 228–229) kirjoittavat, että kansainvälisessä asiakirjaliikenteessä liikkuvien asiakirjojen kanssa tulee olla erityisen tarkka, jotta voidaan varmistua niiden aitoudesta. Tätä varten on olemassa Haagin sopimuksen mukainen apostillekäytäntö, jonka avulla viranomaisena, Suomessa Digi- ja väestötietovirasto, voi vahvistaa asiakirjan allekirjoittajan olevan oikeutettu antamaan tällaisia asiakirjoja. Mikäli kääntäjä epäilee asiakirjan aitoutta, voi hän vaatia asiakasta esittämään lähtömaan viranomaisen antaman apostille-todistuksen. Myös Suomessa apostille-todistuksen hankkiminen ja liittäminen käännökseen on ajankohtaista silloin, kun käännös lähetetään ulkomaan viranomaiselle. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 228–229.)

Auktorisoidun kääntäjän tekemiä käännöksiä voidaan vaatia myös yksityisessä asiakirjaliikenteessä esimerkiksi haettaessa työtä tai opiskelupaikkaa. Auktorisoidut kääntäjät laativat sekä vahvistavat käännöksiä myös yksityiseen käyttöön, koska yksityisistä asiakirjoista voidaan teettää laillisesti päteviä käännöksiä, jotka ovat siten todisteita oikeussuhteista ja kuvastavat yksityisten osapuolien keskinäisiä oikeuksia ja velvoitteita. Vaikka auktorisoidut kääntäjät ovat erikoistuneet laatimaan laillisesti päteviä käännöksiä, oikeus toimia auktorisoituna kääntäjänä ei silti tee heistä lähtökohtaisesti parempia kääntäjiä muilla kääntämisen alueilla. Monet auktorisoidut kääntäjät kääntävät myös muunlaisia asiatekstejä, kuten esimerkiksi tutkimusraportteja tai käyttöohjeita, ja toimivat kääntäjinä eri kääntämisen osa-alueilla. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 219–220.) Muihin kääntäjiin verrattuna auktorisoitu kääntäjä ei kuitenkaan jää käännöksensä varjoon tai tuntemattomaksi. Laillisesti pätevä käännös myös otsikoidaan selkeästi käännökseksi, jotta siitä ilmenee selvästi, että kyse on nimenomaan käännöksestä ja että sitä ei voida missään tapauksessa pitää alkuperäisasiakirjana. Käännöksen alussa voidaan mainita asiakirjan luonne ja siihen liittyviä tietoja. Käännöksen loppuun lisätään virallinen vahvistus, jolla

vakuutetaan, että käännös vastaa asiasisällöltään lähdetekstiä. Vahvistuksen edellä kääntäjä lisää tarvittaessa huomautukset, jotka selventävät käännöstä ja lähdeasiakirjan sisältöä. Käännöksen loppuun tulee auktorisoidun kääntäjän allekirjoitus. Auktorisoidun kääntäjän tekemä käännös voi olla myös otteittainen, jolloin siitä käännetään vain tietyt, ennalta sovitut kohdat. Muussa tapauksessa kääntäjän tulee sisällyttää käännökseen kaikki näkyvä teksti sekä muut merkinnät, jotka löytyvät lähdeasiakirjasta. Kääntäjän tulee myös liittää lähdeasiakirja käännökseen erottamattomasti ja todisteellisesti, koska vain kääntäjä voi tietää, mitä lähdetekstiä on käytetty käännöksen laatimisessa. Monet auktorisoidut kääntäjät käyttävät leimaa käännöksissään. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 227; SKTL 2021c.) Opetushallituksen (2021) mukaan leiman käyttö ei ole Suomen lain mukaan pakollista, mutta tutkintolautakunnan mukaan sen käyttö on suositeltavaa kansainvälisen asiakirjaliikenteen käytänteiden mukaisesti. Leimasimen tulee noudattaa auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunnan vahvistamaa mallia, jolloin leimassa on auktorisoitu kääntäjä -nimike sekä suomeksi että ruotsiksi ja myös kääntäjän nimi. Leimassa ei saa näkyä muita kieliä. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 227–228; Opetushallitus 2021.)

4.2. Kääntäjien auktorisointijärjestelmästä

Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 222) kirjoittavat, että auktorisoitujen kääntäjien toiminnasta ja tutkintojärjestelmästä on säädetty laissa, ja auktorisoituna kääntäjänä toimiminen edellyttää auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamista. Toimintaoikeuden myöntämistä kutsutaan auktorisoinniksi ja tämän oikeuden myöntää tutkintolautakunta. Auktorisointi on voimassa nykyisen lain mukaan viisi vuotta kerrallaan ja auktorisointi voidaan uusua hakemuksesta. Julkisen auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittamisen edellytyksenä eivät ole mitkään tietyt aikaisemmat opinnot. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 222.)

Opetushallitus (2012) on määritellyt *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteissa* tutkinnon sisällöt, jolloin Opetushallitus päättää tutkinnon perusteet, tutkintotehtävät sekä tutkintokielet ja niiden kääntämissuunnat. Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 222) jatkavat, että tutkinto mittaa toiminnallista käännöstaitoa, eli siinä osoitetaan kieli- ja kääntämistaito sekä tieto ammatinharjoittamisesta. Toiminnallista käännöstaitoa on esimerkiksi kyky siirtää lähdeasiakirjan oikeudelliset seikat käännökseen. Se mittaa myös, miten koulukelas hallitsee lakien keskeisen sisällön, jotka vaikuttavat auktorisoidun kääntäjän toi-

mintaan. Kääntäjän on myös kyettävät osoittamaan ymmärtävänsä lähdeasiakirjojen oikeudellista luonnetta sekä laatimaan käänösasiakirja siten, että se on kohdekielisen käyttäjän mukaan luotettava. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 222.)

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteissa (Opetushallitus 2012) määritellään, että tutkinnossa kuuluu kääntää kaksi tekstiä. Näistä toinen on lain ja hallinnon alalta sekä toinen erikoisalalta, kuten lääketieteen, tekniikan tai talouselämän alalta. Tutkinnoista tiedottaa Opetushallitus ja tutkintoja järjestetään tasaisin väliajoin ympäri Suomen. (Opetushallitus 2012; Mäntyranta & Kinnunen 2015: 222–223.) Mäntyrannan ja Kinnusen (2015: 223) mukaan kääntäjän tiedot merkitään Opetushallituksen verkkosivuilla olevaan julkiseen tutkintorekisteriin, kun hän on suorittanut tutkinnon ja saanut oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä. Rekisterin kautta viranomaiset ja yksityiset henkilöt voivat etsiä auktorisoitua kääntäjää, jolla on toimintaoikeus. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 223.) Henkilö, joka on suorittanut vähintään 60 opintopistettä kääntämisen maisteriopintoja, joihin sisältyy auktorisoidun kääntäjän opintoja kuuden opintopisteen verran, voi hakea oikeutta toimia auktorisoituna kääntäjänä kieliparissa, joka määrittyy pääaineen mukaan (Laki auktorisoiduista kääntäjistä [1231/2007]; Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä [1232/2007]; Mäntyranta & Kinnunen 2015: 223). Opintojen perusteella saadussa toimintaoikeudessa kääntäjä kääntää B-työkielestä A-työkieleen päin. Tutkintolautakunta myöntää toimintaoikeuden vasta opintojen jälkeen filosofian maisterille, joka täyttää lain ja asetuksen vaatimukset. Toimintaoikeutta pitää myös hakea erikseen. Tällöin erillistä auktorisoidun kääntäjän tutkintoa ei tarvitse suorittaa. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 223.)

4.3. Auktorisoidun kääntäjän etiikasta

Auktorisoidun kääntäjän nimikettä saa käyttää ainoastaan vain sellainen henkilö, joka on lain mukaan saanut oikeuden toimia auktorisoituna kääntäjänä. Auktorisoituna kääntäjänä toimimisesta on säädetty lailla, ja ennen henkilön auktorisointia on hänen annettava auktorisoidun kääntäjän vakuutus kirjallisena. (SKTL 2021b; Laki auktorisoiduista kääntäjistä [1231/2007].) Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 225) kirjoittavat, että auktorisoidun kääntäjän allekirjoittaman vakuutuksen mukaan kääntäjä ei saa ilman lupaa kertoa ulkopuolisille tietoja, joita hän on saanut työskennellessään käänöksen parissa. Auktorisoitu kääntäjä ei myöskään saa ilmaista saamiaan tietoja sivullisille tai käyttää saamiaan tieto-

jaan omaksi edukseen. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 225; SKTL 2021b.) Auktorisoidulla kääntäjällä on ehdoton salassapitovelvollisuus, joka koskee jokaista toimeksiantoa. On ehdottoman tärkeää, että kääntäjä muistaa salassapitovelvollisuutensa, kun hän etsii tietoa käännökseen sekä tarkistaa siihen liittyviä oleellisia yksityiskohtia. (SKTL 2021b.) Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 225) huomauttavat, että jo pelkästään tieto käännöksen tarpeellisuudesta voi olla tarpeen pitää salassa. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton mukaan (2021b) henkilön asiakassuhde auktorisoituun kääntäjään on tietoa, joka kuuluu pitää salassa. Auktorisoidun kääntäjän tulee myös huolehtia tietoturvasta ja tietosuojasta. Hänen tulee käsitellä asiakirjoja ehdottoman luottamuksellisesti ja säilyttää sekä käännettävät että käännettyt tekstit turvallisesti asianmukaisella tavalla. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226; SKTL 2021b.) Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 226) korostavat, että tietokone tulee suojata ja asiakirjoja tulisi säilyttää lukollisissa kaapeissa. Myös tarpeettomat kopiot ja tulosteet, jotka liittyvät toimeksiantoon, tulisi silputa (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226). Mikäli kääntäjä tarvitsee selvennyksiä tehdessään käännöstä, voi hän kysellä tietoja toimeksiantajalta, koska salassapitovelvollisuus sitoo heitä molempia. Tilanteessa, jossa tietoja joudutaan hankkimaan muulla tavoin, asiat tulee esittää siten, ettei asiakkaan yksityisyyttä vaaranneta. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 225.)

Mikäli auktorisoitu kääntäjä on sellaisessa suhteessa asiaan tai asianosaiseen, mikä vaarantaisi hänen luotettavuutensa, tulee kääntäjän jäädä itsensä (SKTL 2021b; Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226). Tällaisia ovat tilanteet, joissa lähdeasiakirjan sisältö tai käännöksen toimeksiantaja liittyy läheisesti kääntäjään, kuten sukulaisuussuhde tai muu asianosaisuus (SKTL 2021b). Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 226) kirjoittavat, että auktorisoitu kääntäjä on myös silloin jäävi, mikäli kyseessä on asiakkaan ja kääntäjän yhteiset taloudelliset intressit. Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton mukaan (2021b) auktorisoidun kääntäjän tulee huolehtia myös siitä, että mikäli kääntäjä joutuu sellaiseen eturistiriitaan, jossa käännöksen objektiivisuus voisi vaarantua, ei kääntäjä voi tällöin vastaanottaa toimeksiantoa. Mäntyrannan ja Kinnusen (2015: 226) mukaan myös asiakas on jäävi omassa asiassaan, joten hän ei voi antaa ohjeita auktorisoidulle kääntäjälle käännöksen teossa. Asiakas voi keskustella kääntäjän kanssa käännöksen käyttötarkoituksesta ja hankalista kohdista, mutta kääntäjä on itse velvollinen selvittämään ongelmakohdat hyödyntämällä riippumattomia lähteitä ja tahoja (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226).

Eettisestä näkökulmasta katsottuna on hyvin tärkeää, että auktorisoitu kääntäjä osaa arvioida omien tietojensa ja taitojensa riittävyttä. Kääntäjän on pyrittävä arvioimaan, milloin tarjottu tehtävä on liian vaativa, jottei auktorisoitu kääntäjä ottaisi vastaan käännöstöitä, joiden hän kokee olevan sisällöllisesti liian haastavia. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226.) Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 226) listaavat, että käännöksen vaativuutta arvioiessaan auktorisoidun kääntäjän tulisi huomioida käännöksen käyttötarkoitus, mahdollinen toivottu valmistumisaika, asian vakavuus sekä tiedossa olevat apuneuvot ja lähteet, kuten asiantuntijat tai mallina toimivat rinnakkaistekstit.

Mäntyrannan ja Kinnusen (2015: 226) mukaan auktorisoidun kääntäjän voi olla viisasta kieltäytyä toimeksiannosta, mikäli jo neuvotteluvaiheessa kääntäjä kokee, että toimeksiantoon liittyy jotain epäilyttävää. Kääntäjä voi tässä tapauksessa kertoa asiakkaalle, että työ vaikutta joko liian vaativalta tai laajalta, jotta käännöksen ehtisi tehdä asiakkaan toivomassa ajassa (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 226). Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (2021c) mukaan on tärkeää, että kääntäjä ymmärtää kääntämänsä tekstin sisällön oikeusvaikutusten takia. Auktorisoidun kääntäjän laatimat käännökset sisältävät lähes poikkeuksetta oikeusvaikutuksen, jolloin ne tuovat viranomaiseen tai oikeustoimeen liittyvissä tilanteissa osapuolille tiettyjä oikeuksia ja velvollisuuksia. Kääntäjän tulee liittää alkukielinen lähdeasiakirja erottamattomasti ja todisteellisesti laillisesti pätevän käännöksen yhteyteen, koska vain kääntäjä on tietoinen siitä, mitä lähdeasiakirjaa on käytetty käännöksen laadinnassa. Tämä on edellytyksenä sille, että käännöksellä voitaisiin toteuttaa haluttuja oikeusvaikutuksia. Auktorisoidun kääntäjän tulee myös selvittää tarkkaan, mihin tarkoitukseen käännoästä käytetään ja kuka on käännöksen vastaanottaja. Hyvien tapojen mukaisesti kääntäjän tulisi ohjata asiakas esimerkiksi viranomaisen puoleen, mikäli asiakas tarvitsee neuvontaa menettelytapojen suhteen, vaikka varsinaista neuvontavelvollisuutta kääntäjällä ei kuitenkaan ole. Tämä tulisi tapahtua siten, että auktorisoitu kääntäjä säilyttää objektiivisuutensa ja puolueettomuutensa. (SKTL 2021c.)

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (2021b) ohjeistaa, että auktorisoidun kääntäjän tulee merkitä käännökseen kaikki tekemänsä huomiot lähdeasiakirjasta, kuten esimerkiksi kirjoitusvirheet tai kääntämättä jätetyt kohdat. Mikäli käännös on otteittainen, tulee kääntäjän mainita otteiden poiminnan tehnyt henkilö, joka tavallisesti on viranomainen. Käännös edellyttää myös auktorisoidun kääntäjän tekemää vahvistusta ja tämän vahvistuksen

myötä käännöksestä tulee laillisesti pätevä. Auktorisoitu kääntäjä saa vahvistaa ainoastaan sellaisen käännöksen siinä kieliparissa ja käännössuunnassa, johon hän on saanut oikeuden. Auktorisoitu kääntäjä ottaa juridisesti vastuun laillisesti pätevistä käännöksestä, jonka hän on joko itse kääntänyt ja vahvistanut, tai antanut vahvistuksensa jonkun muun kääntämään tekstiin. Vastuuta laillisesti vahvistetusta käännöksestä ei voida jakaa toisen osapuolen kanssa, kuten esimerkiksi käännöstoimiston kanssa. Auktorisoidun kääntäjän vahvistaman käännöksen oletetaan lähtökohtaisesti vastaavan lähdeasiakirjan sisältöä ja se nauttii siten julkista luotettavuutta. (SKTL 2021c.) Auktorisoidun kääntäjän tekemän käännöksen oletetaan olevan virheetön, mikäli käännöstä ei osoiteta virheelliseksi (Laki auktorisoiduista kääntäjistä [1231/2007]).

4.4. Katsaus suomalaisen auktorisoidun kääntämisen historiaan

Leena Salmi (2017: 26) kirjoittaa artikkelissaan *Tähänastisten suomalaisten kääntäjätutkintojen vertailua*, että vuonna 1967 laillisesti pätevistä käännöksistä säädettiin laissa ja samaan aikaan astui voimaan laki valantehneistä kielenkääntäjistä. Lakia tarvittiin yhtenäistämään käytäntöä, jolla annettiin hyväksyntä kääntäjänä toimimisesta. Tämä sen vuoksi, että maistraatit antoivat määräykset kääntäjänä toimimisesta, Keskuskaupakamari hyväksyi kääntäjiä hakemuksesta ja myös virkamiehet saattoivat toimia kääntäjinä. (Salmi 2017: 26.)

Salmi (2017: 26) kertoo, että samoihin aikoihin kieli-instituuteissa alkoi kääntäjien koulutus Turussa ja Tampereella vuonna 1966, Savonlinnassa vuonna 1968 ja Kouvolassa vuonna 1971. Tätä ennen sekä rinnakkain valantehneiden kielenkääntäjien kanssa toimivat Keskuskaupakamarin hyväksymät kielenkääntäjät vuosina 1953–1989. Tämän asetukseen perustuvan järjestelmän myötä Keskuskaupakamari hyväksyi kääntäjiä, jotka täyttivät edellytetyt vaatimukset. Kääntäjien koulutuksella vastattiin ensisijaisesti elinkeinon elämän erilaisiin käännöstarpeisiin. Valantehneen kielenkääntäjän tutkinto, jota hallinnoi opetusministeriö ja oikeusministeriö, astui voimaan 1967. Tässä kielitutkinnossa suoritettiin yleiskielen ja erikoisalan käännökset erikseen. Tutkintoon sisältyi myös valantehneiden kielenkääntäjien vannoma suullinen vala tai vastaavan vakuutuksen antaminen alioikeudessa. Tämä tuli tehdä ennen valantehneen kielenkääntäjän arvon hakemista. Vuonna 1981 kääntäjänkoulutus siirtyi yliopistoihin ja samalla lakkautettiin kieli-instituutit. (Salmi 2017: 26–28.)

Myöhemmin vuonna 1989 laki virallisista kääntäjistä astui voimaan ja samalla korvattiin laki valantehneistä kääntäjistä. Valantehneillä kielenkääntäjillä oli kuitenkin oikeus toimia kääntäjinä vielä kolme vuotta tämän jälkeen ja heille voitiin myöntää oikeus toimia myös virallisena kielenkääntäjänä, mikäli he täyttivät lain asettamat vaatimukset. Tuolloin päättyi myös Keskuskauppakamarin hyväksymien kielenkääntäjien oikeus toimia kääntäjinä. Virallisen kääntäjän tutkinnossa ei enää vannottu suullisesti valaa oikeudessa, vaan sen sijaan annettiin kirjallinen vakuutus. Virallisen kääntäjän tutkinto siirtyi opetusministeriön sekä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen alaisuuteen, eikä tutkintotehtävien sisältö muuttunut huomattavasti. (Salmi 2017: 29.)

Salmen (2017: 32) mukaan vuonna 2008 kääntäjänkoulutus sekä nimike uudistuivat taas, kun laki auktorisoiduista kääntäjistä astui voimaan. Tutkinto järjestetään nykyisin Opetushallituksessa. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto koostuu kolmesta osasta, joita ovat monivalintatehtävä sekä kaksi käännöstehtävää. Monivalintatehtävä mittaa kääntäjän ammattitaitoa sekä lainsäädännön tuntemusta, joka liittyy auktorisoituun kääntämiseen. Käännöstehtävistä toinen liittyy lain ja hallinnon erikoisalaan ja toinen valitaan koulutuksen, lääketieteen, talouselämän ja tekniikan erikoisaloista. Auktorisoidun kääntäjän oikeus on mahdollista suorittaa myös kielen kääntämisen korkeakouluopintojen yhteydessä, mikäli opiskelija täyttää siihen liittyvät vaatimukset. (Salmi 2017: 32.)

Mäntyranta ja Kinnunen (2015: 224) kirjoittavat, että nykyisin käytössä on vain auktorisoidun kääntäjän nimike ja käännöksistä puhutaan laillisesti pätevinä käännöksinä. Siitä huolimatta vanhat nimikkeet elävät vielä uusien rinnalla, ja ne saattavat mennä sekaisin sekä aiheuttaa siten hieman hämmennystä käännöksiä tarvitsevien asiakkaiden keskuudessa (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 224).

5. Tutkimusaineisto ja analyysi

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni ja sen esitystavan. Kokoamani suomi–saksa-sanasto koostuu 21 lakimiesnimikkeen käsitteestä, joista kuusi on oppiarvojen nimikkeitä ja loput 15 on lakimiesammattien nimikkeitä. Termien vastineet on etsitty sähköisistä sanakirjoista ja termipankeista, kuten esimerkiksi Valtioneuvoston termipankki Valterista, EU:n termitietokanta IATE:sta, MOT-sanakirjoista sekä aihetta käsitteleviltä verkkosivustoilta, kuten esimerkiksi EUR-Lex-sivustolta, Finlex-palvelusta ja Korkeimman oikeuden verkkosivustolta. Mikäli termille ei ole löytynyt suoraa vastinetta, olen kirjoittanut siitä termitietueeseen huomautuksen ja antanut oman ehdotukseni nimitykseksi. Ennen sanastoa esittelen termitietueiden esitystavan sekä käsitejärjestelmät, jotka auttavat hahmottamaan käsitteiden välisiä suhteita sekä sanastoa.

5.1. Tutkimusaineiston ja käsitejärjestelmien esitystapa

Tutkimusaineistoni eli suomi–saksa-sanasto on kuvattu termitietueilla. Yksi termitietue sisältää tietoja vain yhdestä käsitteestä. Termitietueet on merkitty juoksevalla numeroinnilla ja ne on järjestetty oikeusasteiden mukaan, jolloin sanasto alkaa yleisen alioikeuden eli käräjäoikeuden termeistä ja jatkuu riita- ja rikosasioiden ylimmän oikeusasteen eli korkeimman oikeuden termeihin. Sanaston lopussa olevat termit koostuvat oikeustieteen oppiarvoista, jotka etenevät koulutustason mukaan alemmasta korkeakoulututkinnosta tieteellisiin jatkotutkintoihin.

Termitietue sisältää seuraavat tiedot:

- termitietueen numero
- suomenkielinen termi
- määritelmä
- kielitunnus de, saksankielinen vastine, suku kursiivilla
- mahdollinen huomautus
- suomenkielinen konteksti (kursivoitu, termi lihavoituna)
- mahdollinen saksankielinen konteksti (kursivoitu, vastine lihavoituna)

Korkeimman oikeuden presidentin termi toimii esimerkkinä termitietueen esitystavasta seuraavasti:

15

korkeimman oikeuden presidentti

toimii korkeimman oikeuden lainkäyttöasioissa jaoston puheenjohtajana

de Präsident des Obersten Gerichtshofs *m*

*”Korkeimman oikeuden presidentin ja jäsenet nimittää tasavallan presidentti. Läh-
tökohtaisesti heidät nimitetään virkaansa pysyvästi.”* (Korkein oikeus 2020)

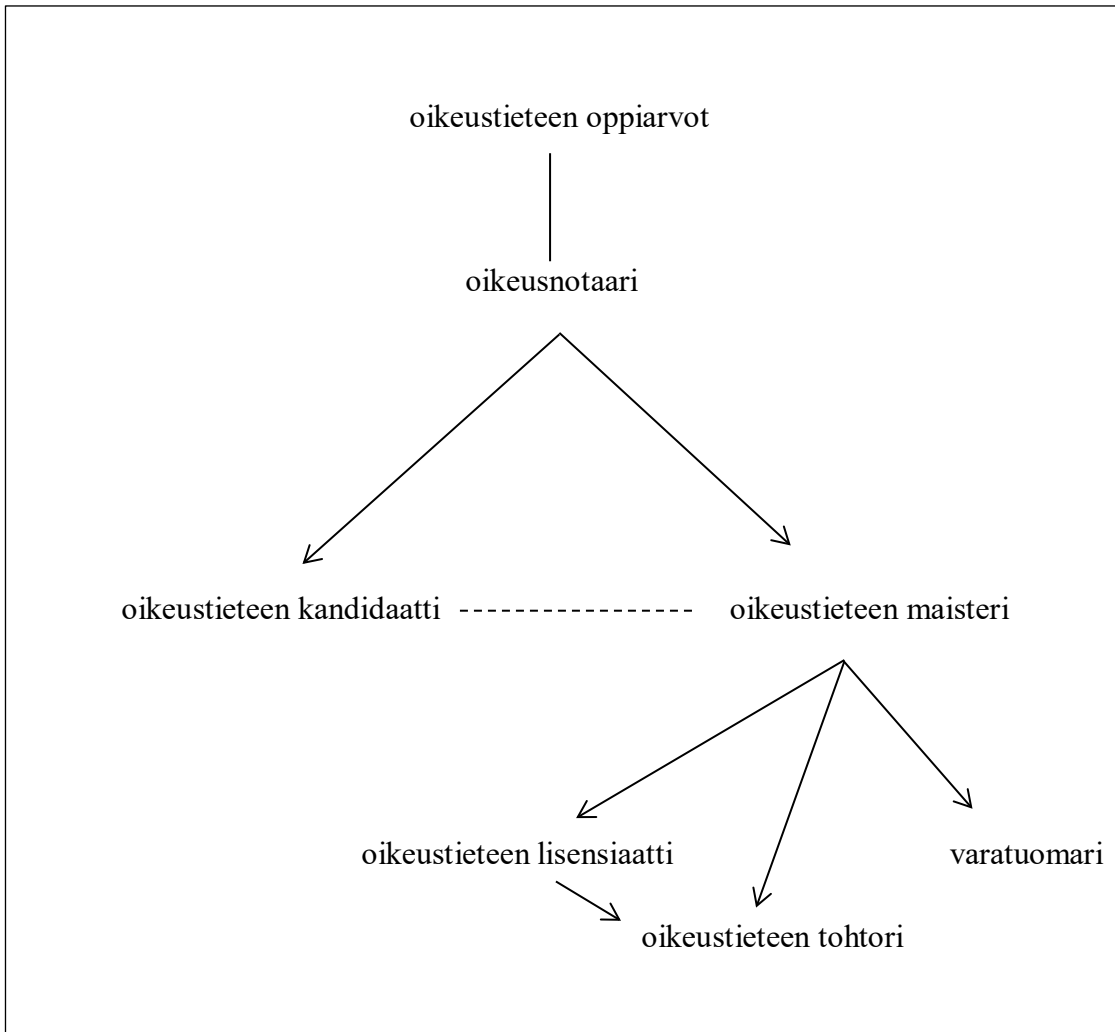
*„Der Präsident und die Mitglieder des Obersten Gerichtshofs werden von dem Prä-
sidenten der Republik fest angestellt.”* (Korkein oikeus 2020)

Termitietueissa esiintyvät mahdolliset huomautukset koskevat pääasiassa tilanteita, joissa saksankielistä vastinetta ei ole löytynyt ja olen antanut oman saksankielisen ehdotuksen mahdolliseksi nimitykseksi. Vaikka sanastotyössä uusia termejä ei suositella muodostettavaksi muilla kuin kotimaisilla kielillä, olen antanut omia ehdotuksiani mahdollisista nimityksistä deskriptiivisessä mielessä. Huomautukset koskevat myös tilanteita, joissa suomenkielisessä termissä on jotain poikkeavaa. Termitietueiden termit on sijoitettu aakkosellisiin hakemistoihin sekä suomeksi että saksaksi. Niiden tarkoituksena on helpottaa sanaston hahmottamista sekä auttaa termien etsimisessä. Aakkoselliset hakemistot löytyvät työn liitteistä.

Tutkimusaineistoon liittyvät käsitejärjestelmät ovat rakenteeltaan sekakoosteisia käsitejärjestelmiä. Niiden kuvantamiseen on käytetty diagrammia, jossa käsitteitä on yhdistetty

hierarkiasuhteilla ja funktiosuhteilla. Eri käsitejärjestelmien muodostumista ja rakennetta on kuvattu osiossa **2.2. Käsitteestä ja käsitejärjestelmästä**.

Diagrammi, joka on muodostettu oikeustieteen oppiarvoista, toimii esimerkkinä seakoosteisesta käsitejärjestelmästä seuraavasti:

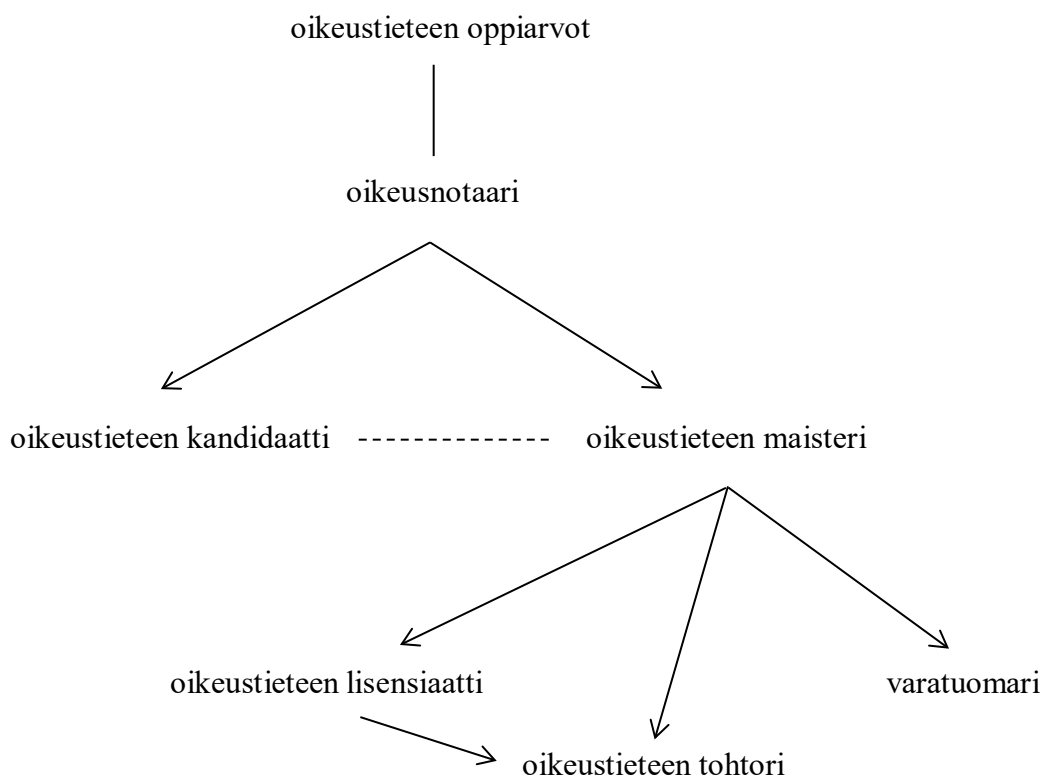

Ylin käsite, *oikeustieteen oppiarvot*, toimii hierarkkisena yläkäsitteenä. Nuolet *oikeusnotaarin* käsitteestä *oikeustieteen kandidaatin* ja *oikeustieteen maisterin* käsitteisiin kuvastavat sitä, että alemman korkeakoulututkinnon jälkeen voi suorittaa ylemmän korkeakoulututkinnon eli ne kuvastavat näiden käsitteiden välistä funktiosuhdetta. Katkoviiva *oikeustieteen kandidaatin* ja *oikeustieteen maisterin* käsitteiden välillä kuvastaa sitä, että nämä termit ovat toistensa synonyymejä, joista *oikeustieteen kandidaatin* tutkintonimike on vanhentunut. *Oikeustieteen maisterin* käsitteestä lähtevät nuolet *oikeustieteen lisensiaatin* ja *varatuomarin* käsitteisiin puolestaan kuvastavat sitä, että oikeustieteen ylemmän

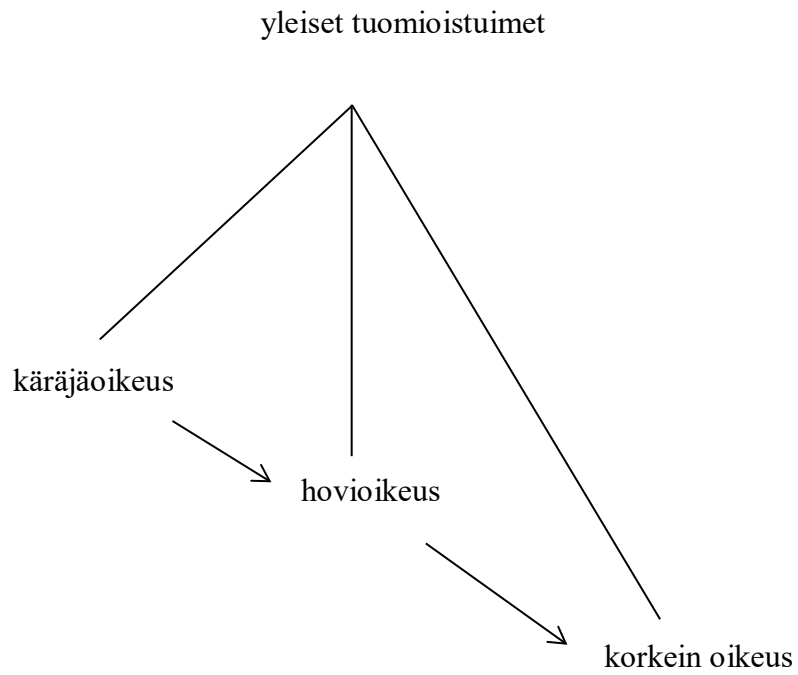
korkeakoulututkinnon jälkeen voi suorittaa tieteellisiä jatkotutkintoja sekä tuomioistuinharjoittelun, josta myönnetään *varatuomarin* arvonimi. Nuoli *oikeustieteen lisensiaatin* ja *oikeustieteen tohtorin* välillä kuvastaa, että *oikeustieteen lisensiaatin* tutkinnon suorittamisen jälkeen voi myös suorittaa *oikeustieteen tohtorin* tutkinnon, joka on korkein oppiarvo.

5.2. Tutkimusaineistoon liittyvät käsitejärjestelmät

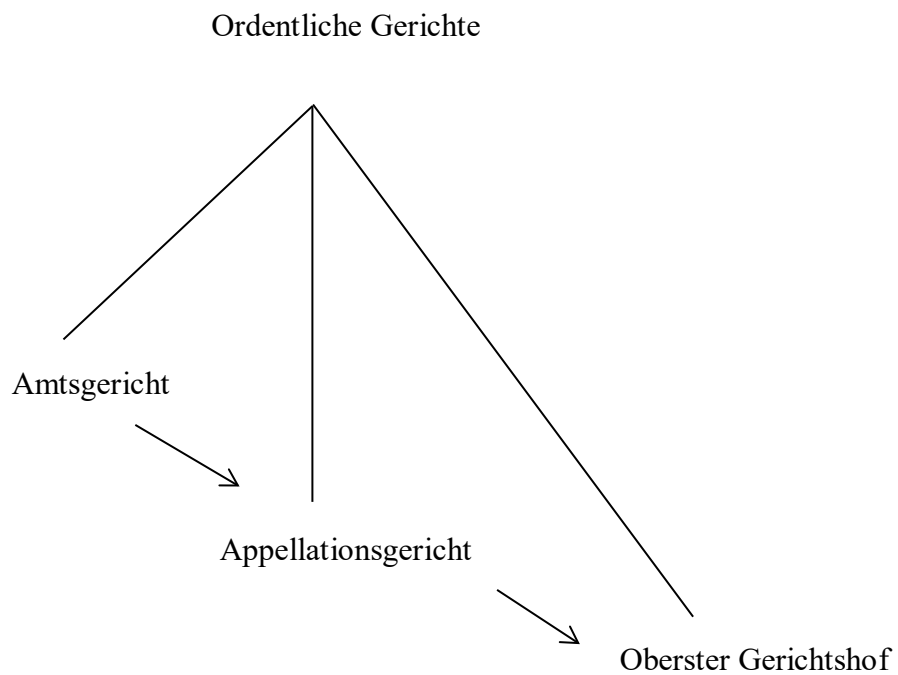
Käsitejärjestelmien tarkoituksena on kuvastaa käsitteiden välisiä suhteita ja siten helpottaa niiden hahmottamista. Tässä esitetyt käsitejärjestelmät kuvastavat tutkimusaineistoon liittyviä käsitteitä ja havainnollistavat aihetta kokonaisuutena. Käsitejärjestelmiä on yhteensä kolme kappaletta, jossa ensimmäisessä on kuvattu oikeustieteen oppiarvoja, toisessa yleisiä tuomioistuintia suomen kielellä ja kolmannessa *Ordentliche Gerichte* saksan kielellä. Käsitejärjestelmien esitystavasta on kerrottu osiossa **5.2. Käsitejärjestelmien esitystapa**.

Kuvio 1. Oikeustieteen oppiarvot käsitejärjestelmässä

Kuvio 2. Yleiset tuomioistuimet käsitejärjestelmässä suomeksi.

Kuvio 3. Ordentliche Gerichte käsitejärjestelmässä saksaksi.

5.3. Tutkimusaineisto

Tässä osiossa esittelen tutkimusaineistoni suomi–saksa-sanaston termitietueina. Sanasto koostuu 21 lakimiesnimikkeestä ja niiden saksankielisistä vastineista. Sanaston alkupuolen termit ovat lakimiesammattien nimikkeitä ja loppuosan termit oikeustieteen oppiainvojen nimikkeitä. Termitietueiden esitystapa on kuvattu osiossa **5.1. Tutkimusaineiston esitystapa**.

1

lautamies

käräjäoikeuden maallikkotuomari

de Schöffe *m*

”Lautamiehet ovat kunnanvaltuuston neljän vuoden toimikaudeksi valitsemia maallikkotuomareita, jotka valitaan kunnista niin, että he mahdollisimman tasapuolisesti edustavat kunnan väestön ikä-, elinkeino-, sukupuoli- ja kielijakautumaa.” (Minilex 2021)

„Die **Schöffen** werden von der Bevölkerung gewählt.” (DWDS 2021)

2

Laamanni

käräjäoikeuden päällikkötuomari

de Amtsrichter *m*

*”Käräjäoikeuksien tuomiopiirejä yhdistämällä perustetussa käräjäoikeudessa voi yhdistämisen niin edellyttäessä tilapäisesti olla useampi kuin yksi **laamannin** virka.”* (Tuomioistuinlaki [673/2016])

3

kärjätuomari

kärjäoikeuden muu virkatuomari

de hauptamtlicher Hilfsrichter am Amtsgericht *m*

*”Kärjäoikeuden jäseniä ovat laamanni ja **kärjätuomarit.**”* (Tuomioistuinlaki [673/2016])

4

kärjäviskaali

virka, joka sijoittuu tuomarin ja notaarin välille

de Hilfsrichter am Amtsgericht *m*

Huom. Termille ei löytynyt valmista saksankielistä käännöstä, kyseinen vastine on oma ehdotukseni mahdolliseksi nimitykseksi.

*”Ennen tämän lain voimaantuloa nimitettyyn **kärjäviskaaliin** sovelletaan kumotun kärjäoikeuslain 3 a, 3 b ja 4 a §:ää, 14 §:n 3 momenttia, 17 §:ää ja 20 §:n 2 momenttia.”* (Tuomioistuinlaki [673/2016])

5

hovioikeuden asessori

hovioikeuden tuomarikoulutettava

de Referent am Appellationsgericht *m*

*”Tämän lain voimaan tullessa **hovioikeuden** viskaalin ja **asesessorin** nimikkeet muuttuvat hovioikeuden esittelijäksi...” (Tuomioistuinlaki [673/2016])*

6

hovioikeudenauskultantti

tuomioistuinharjoittelua suorittava henkilö

de Rechtsreferendar am Appellationsgericht *m*

Huom. Termille ei löytynyt valmista saksankielistä käännöstä, kyseinen vastine on oma ehdotukseni mahdolliseksi nimitykseksi.

*”**Hovioikeuden auskultantin** tulee pyrkiä harjoittelijaksi siihen käräjäoikeuteen tai hallinto-oikeuteen, missä hän haluaa harjoittelunsa suorittaa.” (Suomen Lakimiesliitto 2005)*

7

hovioikeudenlaamanni

hovioikeuden jäsen, joka johtaa osaston toimintaa

de Vorsitzender Richter am Appellationsgericht *m*

Huom. Termille ei löytynyt suoraa saksankielistä käännöstä, kyseinen vastine on oma ehdotukseni mahdolliseksi nimitykseksi. Suomenkielinen termi vanhentunut; nykyisin käytössä hovioikeuden presidentti.

*”**Hovioikeudenlaamanni** johtaisi hovioikeuden osaston toimintaa.” (Eduskunta 1993)*

8

hovioikeudenneuvos

hovioikeuden tuomarina toimiva jäsen

de Appellationsgerichtsrat *m*

”Hovioikeuden jäseniä ovat presidentti ja hovioikeudenneuvokset. Hovioikeudessa voi lisäksi olla asesoreja.” (Tuomioistuinlaki [673/2016])

9

hovioikeuden presidentti

hovioikeuden päällikkötuomari

de Appellationsgerichtspräsident *m*

”Hovioikeuden presidentti nimitetään hallitusmuodon 87 §:n 3 kohdan mukaisesti virkaa haettavaksi julistamatta.” (Hovioikeuslaki [56/1994])

10

hovioikeudenviskaali

hovioikeuden esittelijän virkanimike

de Referent am Appellationsgericht *m*

Huom. Suomenkielinen termi vanhentunut; nykyisin käytössä hovioikeuden esittelijä.

”Hovioikeuden esittelijöitä ovat asesori ja viskaali.” (Hovioikeuslaki [56/1994])

kanneviskaali

hovioikeuden syyttäjä

de Staatsanwalt beim Berufungsgericht *m*

Huom. Suomenkielinen termi vanhentunut; nykyisin käytössä termi valtakunnansyyttäjä.

*”Kelpoisuusvaatimuksena kansliapäällikön, sihteerin, **kanneviskaalin** ja viskaalin virkaan on oikeustieteen kandidaatin tutkinto sekä kokemusta tuomarin tehtävissä.”* (Asetus hovioikeuksista annetun asetuksen muuttamisesta [228/1988])

oikeusneuvos

korkeimman oikeuden virassa toimiva jäsen

de Richter des Obersten Gerichtshofs *m*

*”Korkeimman oikeuden virassa toimivat jäsenet ovat **oikeusneuvoksia**. He ovat ennen nimitystään työskennelleet erilaisissa lakimiestehtävissä kuten tuomareina, asianajajina, syyttäjinä, lainvalmistelijoina tai oikeustieteen tutkijoina. Korkeimmassa oikeudessa he osallistuvat jaostoissa kaikenlaisten asioiden käsittelyyn.”* (Korkein oikeus 2020)

*„Die im Obersten Gerichtshof tätigen Mitglieder sind **Richter des Obersten Gerichtshofs**. Sie waren vor ihrer Ernennung in verschiedenen Rechtsberufen tätig, wie z.B. als Richter, Anwälte, Staatsanwälte, Gesetzesvorbereiter oder rechtswissenschaftliche Forscher. Am Obersten Gerichtshof nehmen sie an der Verhandlung allerlei Rechtsfragen in den Kammern teil.”* (Korkein oikeus 2020)

oikeussihteeri

korkeimman oikeuden esittelijä

de Referent des Obersten Gerichtshofs *m*

*”Korkeimman oikeuden esittelijät, jotka ovat virkanimikkeeltään **oikeussihteereitä** tai esittelijäneuvoksia, valmistelevat korkeimman oikeuden päätettäväksi tulevat lainkäyttöasiat ja esittelevät ne istunnossa ratkaisun tekevälle jaostolle. Esittelijät huolehtivat yhteydenpidosta asianosaisiin ja oikeudenkäynnin ulkoisen kulun järjestämisestä.”* (Korkein oikeus 2020)

*„Die **Referenten des Obersten Gerichtshofs** bereiten die Fälle für den Obersten Gerichtshof vor und präsentieren sie der zuständigen Kammer in den Sitzungen. Die Referenten tragen die Hauptverantwortung für den Kontakt zu den Beteiligten und für die administrative Organisation der Gerichtsverfahren.”* (Korkein oikeus 2020)

kansliapäällikkö

virkaileija, joka huolehtii korkeimman oikeuden presidentin lähimpänä apuna korkeimman oikeuden toiminnan asianmukaisesta sujumisesta

de Kanzleichef des Obersten Gerichtshofs *m*

*”Korkeimman oikeuden **kansliapäällikkö** huolehtii presidentin lähimpänä apuna viraston asianmukaisesta toiminnasta.”* (Korkein oikeus 2020)

*„Der **Kanzleichef des Obersten Gerichtshofs** unterstützt den Präsidenten bei der Leitung des Amtes.”* (Korkein oikeus 2020)

15

korkeimman oikeuden presidentti

puheenjohtaja korkeimman oikeuden lainkäyttöasioiden jaostossa

de Präsident des Obersten Gerichtshofs *m*

”Korkeimman oikeuden presidentin ja jäsenet nimittää tasavallan presidentti. Lähtökohtaisesti heidät nimitetään virkaansa pysyvästi.” (Korkein oikeus 2020)

„Der Präsident und die Mitglieder des Obersten Gerichtshofs werden von dem Präsidenten der Republik fest angestellt.” (Korkein oikeus 2020)

16

oikeusnotaari

alemman oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon nimike

de Bachelor der Rechtswissenschaft *m*

”Oikeusnotaarin koulutusohjelmassa suoritettava oikeusnotaarin (ON) tutkinto on 180 opintopisteen laajuinen alempi oikeustieteellinen korkeakoulututkinto, johon kuuluu perusopintoja, aineopintoja sekä valinnaisia opintoja.” (Opintopolku 2021)

17

oikeustieteen kandidaatti

ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon nimike

de Magister der Rechtswissenschaft *m*

Huom. Suomenkielinen termi vanhentunut. Nykyisin käytössä termi oikeustieteen maisteri.

”...**oikeustieteen kandidaatin** tutkinto, joka on ylempi korkeakoulututkinto...” (Asetus oikeustieteellisistä tutkinnoista [86/1996])

„Für das Amt eines öffentlichen Rechtsbeistandes sind ein durch ein Hochschulstudium erworbener **Magister der Rechtswissenschaft** (oikeustieteen kandidaatti, Mag. iur.) sowie ausreichende Erfahrung in der Tätigkeit als Rechtsanwalt oder Richter erforderlich.“ (Euroopan oikeusportaali 2020b)

18

oikeustieteen maisteri

ylemmän oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon nimike

de Magister der Rechtswissenschaft *m*

”Tutkinnon suoritusoikeus annetaan päävalinnan tai avoimen yliopiston valinnan kautta valituksi tullessasi sekä oikeusnotaarin tutkintoon että **oikeustieteen maisterin** tutkintoon.” (Opintopolku 2021)

19

oikeustieteen lisensiaatti

nimike oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon jatkotutkinnolle

de Lizenziat der Rechtswissenschaft *m*

”...**oikeustieteen lisensiaatin** tutkinto, joka on tieteellinen jatkotutkinto...” (Asetus oikeustieteellisistä tutkinnoista [86/1996])

oikeustieteen tohtori

nimike oikeustieteellisen korkeakoulututkinnon jatkotutkinnolle

de Doktor der Rechtswissenschaft *m*

*”Oikeustieteen lisensiaatin ja **oikeustieteen tohtorin** tutkinnot ovat toisistaan erillisiä tutkintoja, joissa on osittain samat tutkintovaatimukset.”* (Opintopolku 2021)

*„Die Juristische Fakultät verleiht aufgrund eines erfolgreich absolvierten Promotionsverfahrens für die Universität Würzburg den akademischen Grad eines **Doktors der Rechtswissenschaft** (Doctor iuris - Dr. iur.) und den akademischen Grad eines Doktors beider Rechte (Doctor iuris utriusque - Dr. iur. utr.).“* (Universität Würzburg 2021)

varatuomari

arvonimi, joka on myönnetty auskultoinnin eli tuomioistuinharjoittelun hyväksytysti suorittaneelle henkilölle ja jolla on oikeustieteen ylempi korkeakoulututkinto

Huom. Suomalaisia arvonimiä ei käännetä vieraille kielille.

*”Kun auskultointi on suoritettu hyväksytysti, myöntää hovioikeus **varatuomarin** arvonimen hakemuksesta.”* (Ferenda 2019)

*„Viele öffentliche Rechtsbeistände besitzen auch den ehrenhalber verliehenen Titel eines **varatuomari** und somit die Befähigung zum Richteramt.“* (Euroopan oikeusportaali 2020b)

5.4. Analyysi

Sanastossa esiintyvät valmiit saksankieliset vastineet on valittu termipankeista, sähköisistä sanakirjoista sekä aihetta käsitteleviltä verkkosivustoilta. Näistä olen antanut esimerkkejä tämän luvun alussa **5. Tutkimusaineisto ja analyysi**. Vastineiden muodostamiseen olen käyttänyt termimuodostuksen menetelmiä, joita olen kuvannut luvussa **2.5. Kotouttavasta ja vieraannuttavasta terminmuodostuksesta**. Esimerkkinä terminmuodostuksesta on EU:n termitietokanta IATE:sta löytynyt suomenkielisen termin *hovioikeudenlaamanni* saksankielinen vastine *Vorsitzender Richter am Oberlandesgericht*, joka IATE:sta löytyvän tiedon mukaan on kuitenkin ruotsalaisen oikeusjärjestelmän mukainen vastine. Tähän samankaltaisuuteen toki vaikuttaa Suomen ja Ruotsin pitkä yhteinen historia sekä maiden oikeusjärjestelmien, oikeuskulttuurien ja lakien samankaltaisuus. Samankaltaisuuteen heijastuu myös molempien maiden yhteinen pitkä historia Saksan kanssa. Siitä huolimatta en valinnut kyseistä vastinetta sanastoon, vaan päädyin ehdottamaan vastinetta *Vorsitzender Richter am Appellationsgericht*, jonka määriteosa *Appellationsgericht* on vieraannuttavampi, kuin *Oberlandesgericht*, koska *Appellationsgericht* kuvaa suomalaista oikeusjärjestelmää paremmin ja on merkitykseltään neutraalimpi, kuin *Oberlandesgericht*, joka on myös käytössä saksalaisessa oikeusjärjestelmässä. Terminmuodostuksessa olen käyttänyt hyväksi yhdistämistä eli sanaliiton muodostamista, jolloin saksankielinen vastine on muodoltaan funktionaalinen vastine. Vaikka suomenkielinen termi *hovioikeudenlaamanni* on vanhentunut, on nimikkeelle silti hyvä olla ajantasainen saksankielinen vastine, koska hovioikeudenlaamanneilla on silti oikeus toimia hovioikeuden tuomarin tehtävissä.

Toinen esimerkki terminmuodostuksesta on termi *hovioikeudenauskultantti*, jolle ei myöskään löytynyt valmista saksankielistä vastinetta ja päädyin itse muodostamaan sille vastineen. Termin saksankielinen vastine *Rechtsreferendar am Appellationsgericht* on kuvaileva vastine, koska *Rechtsreferendar* tarkoittaa suomeksi lakimiesharjoittelijaa, joka kuvailee hovioikeudenauskultantin roolia hovioikeudessa. Sana *Rechtsreferendar* löytyi kaksikielisestä saksa–suomi-sanastosta. Vältin käyttämästä suoraa saksankielistä käännöstä *Auskultant* suomenkieliselle *auskultantti* sanalle, koska Tuomioistuinlain säätämisen yhteydessä vanhoja nimikkeitä uudistettiin hyvin paljon, joten kuvaileva vastine on siten ajantasaisempi. Sama pätee myös termiin *käräjäviskaali*, jolle ei löytynyt valmista saksankielistä vastinetta. Muodostin sille vastineen *Hilfsrichter am Amtsgericht*, joka on kuvaileva vastine ja tarkoittaa suomeksi käräjäoikeuden aputuomaria.

6. Yhteenveto ja loppupäätelmät

Pro gradu -tutkielmani käsittelee oikeuskielen termityötä auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta. Tutkielma pohjautuu Lakimiesliiton keräämään ja laatimaan Lakimiesnimikkeet-sanastoon, joka sisältää suomalaisten lakimiesnimikkeiden vastineet ruotsiksi ja englanniksi. Työ on jatkoa kandidaatintutkielmalleni *Sanastotyö: lakimiesnimikkeiden suomi–saksa-käännökset* (Jaakkola 2018), jossa etsin saksankielisiä vastineita suomalaisille lakimiesnimikkeille.

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena oli selvittää, löytyykö suomalaisille lakimiesnimikkeille olemassa olevia saksankielisiä vastineita ja minkälaisia nämä mahdolliset vastineet ovat. Tutkielmani hypoteesi oli, ettei kaikille valikoimilleni lakimiesnimikkeille löydy valmiita saksankielistä vastinetta. Valitsin tutkielmaani Lakimiesliiton Lakimiesnimikkeet-sanastosta yleisiin tuomioistuimiin kuuluvat nimikkeet sekä oikeustieteen oppiarvot. Olen käsitellyt aihetta auktorisoidun kääntämisen näkökulmasta, joten rajasin aiheen sen mukaan ja valikoin juuri sellaisia lakimiesnimikkeitä, joita tavallisesti esiintyy auktorisoidun kääntäjän käännettäviksi tulevissa teksteissä. Näistä tekstilajeista olen antanut esimerkkejä luvussa **4.1. Auktorisoidun kääntäjän työstä ja työtavasta.**

Olen käyttänyt tutkimuksessani aiheeseen liittyvää kirjallisuutta sekä erilaisia sähköisiä lähteitä, kuten sanakirjoja, termipankkeja, portaaleja ja aihetta käsitteleviä verkkosivustoja. Koin kuitenkin haastavaksi löytää aiheeseen liittyvää materiaalia. Esimerkiksi suomalaisesta oikeuskielestä ja oikeuskielestä ylipäätään ei juuri kukaan muu ole tainnut kirjoittaa yhtä kattavasti, kuin Heikki E.S. Mattila. Materiaalia löytyi jonkin verran englanniksi ja saksaksi, mutta myös englanninkielisissä julkaisuissa törmäsin Mattilan kirjoituksiin. Myös vallitseva koronapandemia on vaikuttanut tutkielman tekemiseen ja materiaalin saatavuuteen, koska kaikkia kirjoja ei lainata kirjaston ulkopuolelle.

Tutkielmani on deskriptiivinen sanastotyö, jonka tarkoituksena on kuvata olemassa olevia termejä ja niiden vastineita. Olen käyttänyt tutkimuksessani kvalitatiivista sekä vertailevaa näkemystä. Erityisesti oikeustieteen termitöissä oikeusvertailu on välttämätöntä, koska termien vastineiden selvittämiseksi on ymmärrettävä eri maiden oikeusjärjestysten eroja. Haastetta vastineiden selvittämiseen tuo se, että vaikka maiden oikeusjärjestyksessä olisikin samanlaisia rakenteita, niissä on kuitenkin maalle ja kulttuurille ominaisia piirteitä, jotka ovat erottava tekijä muiden maiden vastaavien ominaispiirteiden kanssa.

Suomi kuuluu romaanis-germaaniseen oikeusjärjestelmään kuten Saksakin, joten maiden välillä on paljon yhteistä. Tästä huolimatta merkittäviäkin eroja löytyy, millä on suora vaikutus terminologiaan.

Muodostin käsitejärjestelmät oppiarvojen termeistä suomeksi sekä yleisten tuomioistuinten päätermeistä suomeksi ja saksaksi. Yleisten tuomioistuinten käsitejärjestelmät kuvastavat tuomioistuinten funktionaalisuutta, mikä myös osaltaan auttaa ymmärtämään vastineiden löytymistä. Helpoiten löytyivät juuri saksankieliset vastineet korkeimman oikeuden termeille. Tämä myös vaikutti siihen, että yleistä tietoa korkeimmasta oikeudesta oli helpoiten löydettävissä saksan kielellä. Käräjäoikeuden ja hovioikeuden termien vastineet löytyivät osittain helposti, mutta sellaisille termeille, jotka liittyivät erinäisiin tuomioistuimissa pidettäviin harjoitteluihin, oli hankala löytää vastineita. Hovioikeuden termistöön liittyi vahvasti synonymia ja hovioikeudelle löytyi kolme eri vastinetta: *Appellationsgericht*, *Berufungsgericht*, *Rechtsmittelgericht*. Nämä kaikki kolme vastinetta voitaisiin suomentaa esimerkiksi termillä *muutoksenhakutuomioistuin*, joka on oikeastaan kulttuurista riippumaton, kuvaava termi sellaiselle ylemmälle tuomioistuimelle, josta voidaan hakea muutosta alemman tuomioistuimen päätöksiin. Vastineet *Appellationsgericht* ja *Berufungsgericht* esiintyivät lakimiesnimikkeiden yhteydessä, kuten esimerkiksi *Staatsanwalt beim Berufungsgericht* (kanneviskaali) tai *Appellationsgerichtspräsident* (hovioikeuden presidentti), mutta vastine *Rechtsmittelgericht* löytyi yksittäin hovioikeuteen liittyvän tiedon yhteydessä. Erityisesti tällaisissa tapauksissa käytettävien vastineiden yhdenmukaistaminen olisi paikallaan, jotta voitaisiin välttyä epäselvyyksiltä ja monilta eri nimikkeiltä. Hovioikeuden piiriin kuuluvien termien vastineissa oli käytetty eniten *Appellationsgericht* sanaa, joten päädyin muodostamaan puuttuvia vastineita sen perustella.

Vanhentuneita nimikkeitä oli neljä kappaletta, joista kolme oli lakimiesnimikkeitä ja yksi oppiarvojen nimike. Lisäsin niistä huomautukset termitietueisiin. Erityisesti oppiarvoihin kuuluvissa nimikkeissä oli tapahtunut muutoksia. Tähän on vaikuttanut Bolognan julistuksen käynnistämä Bolognan prosessi, jonka tarkoituksena on ollut eurooppalaisen korkeakoulualan koulutusjärjestelmien yhtenäistäminen (Bolognan prosessi: eurooppalaisen korkeakoulutusalueen perustaminen 2015). Esimerkiksi termi *oikeustieteen kandidaatti* on nykyisin korvautunut *oikeustieteen maisterin* termillä, joka aikaisemmin oli

erikseen haettava arvonimi. Myös arvonimiin liittyy kiinnostava seikka kääntämisen näkökulmasta: suomalaisia arvonimiä ei kuulu kääntää vieraille kielille ja niitä tulee käyttää vain suomeksi tai ruotsiksi. Kuitenkin esimerkiksi termille *varatuomari*, joka on suomalainen arvonimi, löytyi saksankielinen vastine *Gerichtsassessor*, joka kuitenkin on saksalaisessa oikeusjärjestelmässä vanhentunut nimike. Vastineen perään oli kirjoitettu sulkuihin (*Finnland: Ehrentitel*). Vastineen löytyminen on siten ristiriidassa sen periaatteen kanssa, ettei suomalaisia arvonimiä tulisi kääntää. Vanhentuneita lakimiesnimikkeitä ja niiden vastineita tulisi tutkia tarkemmin, miten ne eroavat uusista termeistä ja voisiko vanhentuneiden termien vastineita vielä hyödyntää uudistettujen termien vastineina. *Hovioikeuden asessorin* nimike jäi kuitenkin arvoitukseksi, koska Tuomioistuinlain mukaan nimike on muuttunut *hovioikeuden esittelijäksi*. Silti samassa laissa todetaan, että hovioikeudessa voi olla myös asessoreja.

Ehdottaessani saksankielisiä vastineita suomenkielisille lakimiesnimikkeille pyrin huomioimaan auktorisoidun kääntämisen lähtökohdat, kuten vieraannuttavan käännostrategian, jolloin tavoitteenani oli ehdottaa sellaisia saksankielisiä vastineita, jotka kuvastavat suomalaisia lakimiesnimikkeiden termejä ja suomalaista oikeuskulttuuria. Tavoitteena oli myös ehdottaa sellaisia vastineita, jotka eivät ole käytössä vain jossakin tietyssä saksankielisessä maassa. Oikeuskielen termistön kääntämisessä tulee lähtökohtaisesti käyttää vieraannuttavaa käännostrategiaa, koska vastineiden tulee kuvastaa suomalaista oikeuskulttuuria ja oikeusjärjestelmää käännosten kohdemaassa. Tutkielman tavoitteena ei kuitenkaan ollut terminmuodostus, vaan selvittää, mikäli suomalaisille lakimiesnimikkeille löytyisi valmiit saksankieliset vastineet. Tässä selvitystyössä kävi myös toteen tutkimukseni hypoteesi, eli kaikille tutkimusaineistooni valikoituneille suomalaisille lakimiesnimikkeille ei löytynyt valmiita saksankielisiä vastineita. Yhteensä kolmelta nimikkeeltä puuttui valmiit saksankieliset vastineet. Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa olemassa olevat saksankieliset vastineet, jotka olisivat hyödyksi esimerkiksi auktorisoidussa kääntämisessä ja siten helpottaisivat kääntäjien työtä. Suomen ja Saksan tiivis yhteistyö sekä yhteistyön lisääntyminen kasvattaa erityisesti tarvetta sujuvalle viestinnälle maiden välillä. Myös yleisen kielitaidon vähentyminen korostaa tarvetta saksan kielen osaamiselle ja saksankielisen terminologian päivittämiselle.

7. Lähteet

Sanaston lähteet

Asetus hovioikeuksista annetun asetuksen muuttamisesta (228/1988)

DWDS 2021. Schöffe. Viitattu: 5.5.2021. Saatavissa: <https://www.dwds.de/wb/Schöffe>

Eduskunta 1993. Hallituksen esitys Eduskunnalle hovioikeuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Viitattu: 25.3.2021. Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_139+1993.pdf

Euroopan oikeusportaali 2020a. Ordentliche Gerichtsbarkeit – Finnland. Viitattu: 3.2.2021. Saatavissa: https://e-justice.europa.eu/content_ordinary_courts-18-fi-maximizeMS-de.do?member=1

Euroopan oikeusportaali 2020b. Rechtsberufe – Finnland. Viitattu: 3.3.2021. Saatavissa: https://e-justice.europa.eu/content_legal_professions-29-fi-maximizeMS-de.do?member=1

Ferenda 2019. Lakimies, lupalakimies, juristi, OTM, varatuomari vai sittenkin asianajaja? Viitattu 3.3.2021. Saatavissa: https://www.ferenda.fi/lakimies-lupalakimies-juristi-otm-varatuomari-sittenkin-asianajaja/?gclid=CjwKCAjw9r-DBhBxEiwA9qYUpU8s8RVIBNwUGGTEHFIRTbDIGn_B8Jbu7_cWTLXZuVjSMNFqublOxRoCYakQAvD_BwE

Hallituksen esitys Eduskunnalle Suomen Hallitusmuodon ylintä syyttäjää koskevien säännösten muuttamisesta sekä laiksi yleisistä syyttäjistä ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi (HE 131/1996)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi hovioikeuslain 5 §:n ja kärjäoikeuslain muuttamisesta (HE 252/1994)

Hallituksen esitys Eduskunnalle kärjäoikeuslaiksi (HE 252/1992)

Hovioikeuslaki (56/1994)

IATE – European Union terminology. Saatavissa: <https://iate.europa.eu/home>

koeblergerhard.de 2004. Rechtsfinnisch. Viitattu: 3.4.2021. Saatavissa: <http://www.koeblergerhard.de/Rechtsfinnisch/deutsch-finnisch.pdf>

Korkein oikeus 2019. Mitglieder und Personal. Viitattu: 22.1.2021. Saatavissa: <https://korkeinoikeus.fi/de/index/deroberstegerichtshof/mitgliederundpersonal.html>

Korkein oikeus 2020. Henkilöstö. Viitattu: 22.1.2021. Saatavissa: <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/korkeinoikeus/jasenetjahlenkilosto.html>

Kärjäoikeuslaki (581/1993)

Lakimiesliitto 2005. Tuomioistuinharjoittelun kehittämistyöryhmän mietintö. Viitattu: 5.4.2021. Saatavissa: <https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/1440/tuomistharjkehitt.pdf>

Lakimiesliitto 2015. Lakimiesnimikkeet-sanasto. Viitattu: 23.11.2020. Saatavissa: <https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/1441/nimikkeet12102015.pdf>

Laki tuomareiden nimittämisestä (205/2000)

Nuoret juristit 2021. Tietoa auskultoinnista. Viitattu: 3.4.2021. Saatavissa: <https://www.nuoretjuristit.fi/edunvalvonta/auskultointi/>

Opintopolku 2021. Oikeustiede. Viitattu: 22.1.2021. Saatavissa: <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.53199684209>

Rechtslexikon.net 2014. Ordentliche Gerichte. Viitattu: 10.4.2021. Saatavissa: <http://www.rechtslexikon.net/d/ordentliche-gerichte/ordentliche-gerichte.htm>

Tuomioistuinlaitos 2020. Asessorin viranhaku. Viitattu: 19.3.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/lautakunnat/tuomarinkoulutuslautakunta/asessorinviranhaku.html>

Tuomioistuinlaitos 2021. Hovioikeudet. Viitattu: 31.3.2021. Saatavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tuomioistuimet/yleiset-tuomioistuimet/hovioikeudet/mitaasioitahovioikeuskasittelee.html>

Tuomioistuinlaki (673/2016)

Universität Würzburg 2021. Juristische Fakultät. Viitattu: 10.4.2021. Saatavissa: <https://www.jura.uni-wuerzburg.de/studium/postgraduales-studium/promotion-dr-iur-dr-iur-utr/promotion/>

Valtioneuvosto 2010. Mietintöjä ja lausuntoja – Tuomioistuinharjoittelijan toimivalta. Viitattu: 3.4.2021. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76253/omml_58_tuomioistuinharjoittelijan_toimivalta.pdf?sequence=1

VALTER valtioneuvoston termipankki. Saatavissa: <https://mot.kielikone.fi/mot/valter/netmot.exe>

Kirjalliset lähteet

Arntz, Reiner, Picht, Heribert & Mayer, Felix 2004. *Einführung in die Terminologiearbeit*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.

EUR-Lex 2015. Bolognan prosessi: eurooppalaisen korkeakoulutusalueen perustaminen. Viitattu 5.5.2021. Saatavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=LE-GISSUM%3Ac11088>

Haarala, Risto 1981. *Sanastotyön opas*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kirchhof, Paul 1987. *Die Bestimmtheit und Offenheit der Rechtssprache*. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä [1231/2007]

Lakimiesliitto 2015. Lakimiesnimikkeet-sanasto. Viitattu: 23.11.2020. Saatavissa: <https://www.lakimiesliitto.fi/site/assets/files/1441/nimikkeet12102015.pdf>

Mattila, Heikki E.S. 2010. *Suomalaisen oikeuskielen ominaispiirteet*. Teoksessa Mattila, Heikki E.S., Phiel, Aino & Pajula, Sari. *Oikeuskieli ja säädöstieto: suomenkielinen lakikirja 250 vuotta. Rättspråk och författningsinformation: den finskspråkiga lagboken 250 år*. Helsinki: Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja.

Mattila, Heikki E.S. 2017. *Vertaileva oikeuslingvistiikka: juridinen kielenkäyttö, lakimieslatina, kansainväliset oikeuskielet*. Helsinki: Alma Talent.

Mayoral Asensio, Roberto 2003. *Translating Official Documents*. Manchester: St Jerome Publishing.

Mäntyranta, Heli & Kinnunen, Tuija 2015. *Auktorisoitu kääntäminen*. Teoksessa Aaltonen, Sirkku, Siponkoski, Nestori & Abdallah, Kristiina. *Käännetyt maailmat: johdatus käännösviestintään*. Helsinki: Gaudeamus.

Oksanen, Henrik & Santalahti, Miia 2019. *Auktorisoidun kääntämisen tila*. Julkaisussa SKTL, Hartama-Heinonen, Ritva ym. (toim.). MikaEL13. Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu. Viitattu: 6.5.2021. Saatavissa: <https://www.sktl.fi/liitto/seminaarit/mikael-verkkojulkaisu/vol/mikael-vol13-2020/>

Opetushallitus 2012. *Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon perusteet*. Viitattu: 17.4.2021. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/191754_142051_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_perusteet_2012.pdf

Opetushallitus 2021. *Auktorisoidun kääntäjän leima*. Viitattu 5.5.2021. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kaantajien-auktorisointi>

Pasanen, Päivi 2011. *Kotouttaminen ja vieraannuttaminen sanastotekijän vastinetyössä*. Terminfo 2. Viitattu: 18.3.2021. Saatavissa: <http://www.terminfo.fi/sisalto/kotouttamisen-ja-vieraannuttaminen-sanastotekijan-vastinetyossa-170.html>

Salmi, Leena 2017. *Tähänastisten suomalaisten kääntäjätutkintojen vertailua*. Julkaisussa Opetushallitus, Leblay, Tarja (toim.). Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon historiaa ja nykypäivää. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. Viitattu: 29.3.2021. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/191789_189007_auktorisoidun_kaantajan_tutkinnon_historiaa_ja_nykypaivaa.pdf

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2021a. Auktorisoidun kääntäjän ohjeet. Viitattu: 2.4.2021. Saatavissa: https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/auktorisoitu-kaantaminen/auktorisoidun-kaantajan-ohjeet/4-kaannoksen-ulkoasu/

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2021b. Auktorisoidun kääntäjän ohjeet. Viitattu: 3.3.2021. Saatavissa: https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/auktorisoitu-kaantaminen/auktorisoidun-kaantajan-ohjeet/1-auktorisoituna-kaantajana-toim/

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto 2021c. Auktorisoidun kääntäjän ohjeet. Viitattu: 2.2.2021. Saatavissa: https://www.sktl.fi/kaantaminen_ja_tulkkaus/auktorisoitu-kaantaminen/auktorisoidun-kaantajan-ohjeet/2-lahdeasiakirja-ja-sen-laillise/

Suonuuti, Heidi 2006. *Sanastotyön opas*. Helsinki: Laser-Paino.

Tekniikan Sanastokeskus r.y. 1988. *Sanastotyön käsikirja: soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät*. Jyväskylä: Gummerus.

Tieteen termipankki 2015. Kielitiede: sanasemantiikka, leksikaalinen semantiikka. Viitattu: 16.3.2021. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:sanasemantiikka>

Tieteen termipankki 2016. Oikeustiede: vertaileva oikeuslingvistiikka. Viitattu: 18.4.2021. Saatavissa: https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:vertaileva_oikeuslingvistiikka

Tieteen termipankki 2018a. Käännöstiede: kotouttaminen. Viitattu: 13.3.2021. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Käännöstiede:kotouttaminen>

Tieteen termipankki 2018b. Käännöstiede: vieraannuttaminen. Viitattu: 13.3.2021. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Käännöstiede:vieraannuttaminen>

Tieteen termipankki 2019a. Oikeustiede: oikeuslingvistiikka. Viitattu: 24.3.2021. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeuslingvistiikka>

Tieteen termipankki 2019b. Oikeustiede: oikeuskieli, juridinen kieli, oikeudellinen kieli. Viitattu: 24.3.2021. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeuskieli>

Tieteen termipankki 2020. Oikeustiede: tuomioistuinkieli. Viitattu: 18.4.2021. https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:tuomioistuinkieli/laajempi_kuvaus

Tiililä, Ulla 2011. *Hyvä hallinto – kielenkäytön kysymys*. Kielikello – Kielenhuollon tiedotuslehti 1. Viitattu: 18.4.2021. Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/hyva-hallinto-kielenkayton-kysymys>

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä [1232/2007]

Venuti, Lawrence 2018. *The Translator's invisibility – A History of Translation*. London and New York: Routledge. Taylor & Francis Group.

LIITE 1: suomenkielinen aakkosellinen hakemisto (termi, termitietueen numero)

hovioikeudenasessori 5

hovioikeudenauskultantti 6

hovioikeudenlaamanni 7

hovioikeudenneuvos 8

hovioikeuden presidentti 9

hovioikeudenviskaali 10

kanneviskaali 11

kansliapäällikkö 14

korkeimman oikeuden presidentti 15

kärjäjätuomari 3

kärjäjäviskaali 4

laamanni 2

lautamies 1

oikeusneuvos 12

oikeusnotaari 16

oikeussihteeri 13

oikeustieteen kandidaatti 17

oikeustieteen lisensiaatti 19

oikeustieteen maisteri 18

oikeustieteen tohtori 20

varatuomari 21

LIITE 2: saksankielinen aakkosellinen hakemisto (vastine, termitietueen numero)

Amtsrichter 2

Appellationsgerichtspräsident 9

Appellationsgerichtsrat 8

Bachelor der Rechtswissenschaft 16

Doktor der Rechtswissenschaft 20

hauptamtlicher Hilfsrichter am Amtsgericht 3

Hilfsrichter am Amtsgericht 4

Kanzleichef des Obersten Gerichtshofs 14

Lizenziat der Rechtswissenschaft 19

Magister der Rechtswissenschaft 17

Magister der Rechtswissenschaft 18

Präsident des Obersten Gerichtshofs 15

Rechtsreferendar am Appellationsgericht 6

Referent am Appellationsgericht 5

Referent am Appellationsgericht 10

Referent des Obersten Gerichtshofs 13

Richter des Obersten Gerichtshofs 12

Schöffe 1

Staatsanwalt beim Berufungsgericht 11

Vorsitzender Richter am Appellationsgericht 7

Einleitung

Diese Masterarbeit behandelt Terminologearbeit der Rechtssprache aus dem Blickwinkel einer beglaubigten Übersetzung. Korpus der Terminologearbeit sind finnische Anwaltsbezeichnungen, und das Glossar wurde ursprünglich vom Lakimiesliitto, dem Finnischen Juristenverband, zusammengestellt. Untersuchung und Korpus konzentrieren sich auf zentrale Aspekte hinsichtlich einer beglaubigten Übersetzung. Aus dem ursprünglichen Glossar des Finnischer Juristenverbandes wurde 21 Anwaltsbezeichnungen gewählt, die oft in den beglaubigten Übersetzungen verwendet werden. Dies sind die akademischen Grade und Anwaltsbezeichnungen der Ordentlichen Gerichte. Ziel der Untersuchung ist es, für die finnischen Anwaltsbezeichnungen die deutschen Äquivalente zu finden. Der Theorieteil der Masterarbeit behandelt Kennzeichen eines guten Terminus, Übersetzungsstrategien der kulturellen Einbürgerung und Verfremdung, Rechtssprache und Rechtslinguistik, sowie beglaubigte Übersetzungen. Die Hypothese der Masterarbeit ist, dass nicht für alle deutsche Äquivalente zu finden sind.

Theorie des Terminus und der Fachsprache

Der Terminus ist ein sprachliches Merkmal des Begriffs, das für die Benutzung des Begriffs in der Kommunikation notwendig ist. Der Terminus kann ein einzelnes Wort, ein zusammengesetztes Wort oder eine Wortfügung sein, die aus vielen Wörtern besteht. Der Terminus kann auch aus anderen Teilen bestehen als Wörtern. Diese Teile sind zum Beispiel Buchstaben, Nummern oder Kennzeichen. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 70.) Auch eine Abkürzung kann ein Terminus sein, und es ist wesentlich für einen Terminus, dass er einer Fachsprache zugeordnet ist (Suonuuti 2006: 32; Haarala 1981: 15).

Ein guter Terminus vermittelt eine korrekte Vorstellung eines Begriffes auch für jemanden, der unbewandert in der Sache ist. Jeder Terminus sollte gut dem Zweck entsprechen und der Terminus sollte eine beschreibende Einheit mit den anderen Termini bilden, die dem gleichen Begriffssystem zugehören. Neue Termini sind dann besonders gut, wenn sie nicht auffallen. Kennzeichen für einen guten Terminus sind Transparenz, Folgerichtigkeit, Zweckmäßigkeit, Unterscheidbarkeit, Knappheit und Produktivität. Er ist leicht zu deklinieren, zu schreiben, auszusprechen und er ist sprachlich einwandfrei und vorzugsweise in der Muttersprache. (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 73–77.)

Das Ziel der Terminologearbeit ist es, dass es für jeden Begriff immer einen Terminus gibt und für jeden Terminus auch immer nur einen Begriff. Der Grund hierfür liegt in der Ausdrucksweise der wissenschaftlichen Sprache, die akkurat, eindeutig und ökonomisch sein sollte. Dies ist ein Idealzustand, nach dem nur innerhalb bestimmter Grenzen gestrebt werden sollte. (Haarala 1981: 39.) Die wichtigsten Verbindungen zwischen Terminus und Begriff sind Monosemie, Polysemie, Synonymie, Quasisynonymie, Äquivalenz und Homonymie (Tekniikan Sanastokeskus 1988: 70).

In der Übersetzungswissenschaft sind kulturelle Einbürgerung und Verfremdung vertraute Übersetzungsstrategien. Mit der Einbürgerung versucht man, fremde Elemente des Ausgangstextes zu vermeiden und diese in bekannte aus Sicht des Zielpublikums zu verwandeln. Mit der Verfremdung versucht man wiederum die fremden Elemente im Ausgangstext zu belassen, so dass die Ausgangskultur sichtbar im Text wird. (Tieteen termipankki 2018a,b.) Lawrence Venuti (2018: xii) hat in seinem Buch *The Translator's Invisibility: A History of Translation* über die kulturelle Einbürgerung und Verfremdung Folgendes geschrieben: « Jede Übersetzung, egal um welches Genre oder welche Textart es sich handelt, ist immer eine Interpretation, die grundsätzlich den Ausgangstext einbürgert. Dies gilt auch für eine Übersetzung, die linguistische und kulturelle Unterschiede berücksichtigt » (Venuti 2018: xii). Kulturelle Einbürgerung und Verfremdung wurden in der Übersetzungswissenschaft vor allem aus Sicht Übersetzung von Poesie und Literatur behandelt. Deswegen hat man möglicherweise in der Theorie der Terminologearbeit nicht über die Begriffe der kulturellen Einbürgerung und Verfremdung nachgedacht, weil die Objekte der Terminologearbeit oft die Fachsprachen sind. Kulturelle Einbürgerung und Verfremdung sind wesentliche Aspekte in der multilingualen Terminologearbeit, die für Termini der Ausgangssprache die Äquivalente der Zielsprache formuliert. Einbürgerung in der Terminologearbeit kann als Benennung des Begriffs so definiert werden, dass die Benennung sowohl in das Benennungssystem als auch in das System der Zielsprache passt. Die Verfremdung kann man als Benennung des Begriffs so definieren, dass die Benennung ungewöhnliche und fremde Elemente enthält, die auch ungewöhnliche und fremde Elemente für die Zielsprache sind. (Pasanen 2011.)

Die Begriffe Sondersprache und Gemeinsprache gehen Hand in Hand. Gemeinsprache ist der wichtigste und breiteste Teilbereich der Sprache und die Fachsprache hat sich aus der Gemeinsprache entwickelt. Fachsprache ist eine Sprachform, die sich im Rahmen eines

Wissenschaftszweigs, Fachgebiets oder Hobbys herausgebildet hat. Die Terminologie ist der charakteristische Teil der Fachsprache und sie hat sich von der Gemeinsprache differenziert. (Haarala 1981: 9.)

Rechtssprache, Rechtslinguistik und Terminologie der Rechtssprache

Rechtssprache ist nicht eine Sprache, wie zum Beispiel die Finnische Sprache. Rechtssprache basiert auf der Gemeinsprache und hat besondere morphosyntaktische, semantische und pragmatische Merkmale. Obwohl die Grammatik und ebenso die Terminologie der Rechtssprache jener der Gemeinsprache gleichen, ist die Rechtssprache vom Charakter her eine Fachsprache und wird in besonderer gesellschaftlicher Funktion verwendet. (Mattila 2017: 3.) Paul Kirchhof (1987: 6) schreibt in seinem Buch *Die Bestimmtheit und Offenheit der Rechtssprache*, dass Rechtssprache Teil der Sprachkultur sei. Für die Rechtssprache sind bestimmte Termini typisch, die je nach Rechtsbereiche qualitativ und quantitativ definiert werden. Die Rechtssprache könnte man auch als differenzierte Sprache der Berufsgruppe charakterisieren, doch diese Behauptung stimmt nur zum Teil. (Mattila 2017: 3–4.)

Rechtslinguistik ist ein Wissenschaftszweig, der zwischen Rechtswissenschaft und Sprachwissenschaft liegt. Im Rahmen der Rechtslinguistik wird Rechtssprache allgemein oder einzelnen Verbindungen untersucht, wie zum Beispiel in der Gesetzgebung, an Gerichtshöfen oder in der Rechtswissenschaft. (Tieteen termipankki 2019a,b.) In der Rechtslinguistik werden also die Entwicklung und die Merkmale der Rechtssprache und auch die juristische Sprechweise in einem weiten Kontext untersucht (Mattila 2017: 14).

Rechtssprache beschreibt ein metaphysisches Phänomen, das nicht in der physischen Welt existiert, aber als Ganzes von Menschen gemacht ist. Gesetz und Recht sind gesellschaftliche Phänomene und das bedeutet, dass das Recht kulturell verwandt ist. Deswegen sind die juristischen Begriffe teilweise in dem Rechtssystem verbunden. (Mattila 2017: 165.) Polysemie ist typisch für juristische Termini und bedeutet, dass mit einem Terminus zahlreiche Begriffe je nach Kontext ausgedrückt werden können. Obwohl die Polysemie der Wörter auch Verwirrung stiften kann, hat Polysemie als Phänomen eine große Bedeutung in der Rechtssprache. Das Phänomen wurzelt in Rechtssystemen, die sich die ganze Zeit verändern. (Mattila 2017:170–172.) Synonymie ist ein umgekehrtes Phänomen im Vergleich zur Polysemie, also viele Termini drücken den gleichen Begriff aus. In der

Untersuchung der Rechtssprache hat sich gezeigt, dass Synonymie in der juristischen Terminologie ebenfalls häufig ist. (Mattila 2017: 174–175.)

Finnische Rechtssprache unterscheidet sich nicht viel von anderen Rechtssprachen. Die finnische Gerichtssprache argumentiert knapp, ist formabhängig und kategorisch vom Charakter. Die Sprache, die im Rechtswesen benutzt wird, ist in verschiedenen Ländern oft altmodisch, aber in diesem Fall ist Finnland dank der Sprachpflege eine Ausnahme. (Mattila 2010: 181–183.) Juristisches Deutsch ist sehr reich in der Terminologie und der Grund hierfür ist zum Beispiel die wortreich germanische Sprachtradition, die Benutzung von Präfixen sowie komplizierte Zusammensetzungen, die leicht zu formulieren sind. In der deutschen Rechtssprache gibt das Wort die Bedeutung und nicht andersherum. (Mattila 2017: 308.)

Über beglaubigtes Übersetzen

Die beglaubigten Übersetzungen werden als Übersetzungen im weiteren Sinne definiert und im Zielland als bevollmächtigte Urkunde betrachtet (Asensio 2003: 3). Sie sollen dem Ausgangstext sowohl inhaltlich als auch dem Aussehen nach genau entsprechen. Die kulturellen Merkmale des Ausgangstextes werden in der Übersetzung nicht den Merkmalen der Zielkultur angepasst, weil die Zweck der Übersetzung ist, die Kultur und Gesellschaft des Ausgangstextes zu beschreiben und Informationen darüber zu geben. In beglaubigten Übersetzungen wird also die Übersetzungsstrategie der kulturellen Verfremdung benutzt. (SKTL 2021a.) Der beeidigte Übersetzer erstellt eine Übersetzung von einer Urkunde und beglaubigt sie (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 219–220). Auch der Ausgangstext muss der Übersetzung beigefügt sein, damit die beglaubigte Übersetzung die gewollten Rechtswirkungen hat. Die beglaubigten Übersetzungen braucht man besonders dann, wenn die Urkunde einer Behörde im Ausland oder im Heimatland vorgelegt werden muss. Diese Urkunden sind verschiedene Zeugnisse, Gerichtsbeschlüsse und Urkunden im Rahmen von Geschäftsbetrieb oder Erbschaftsangelegenheiten. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 219–220; SKTL 2021b.)

Wirkungsrahmen und Prüfungsordnung der beeidigten Übersetzer sind gesetzlich vorgeschrieben. Die Prüfung des beeidigten Übersetzers ist eine Voraussetzung, um als beeidigter Übersetzer zu wirken. Das Recht als beeidigten Übersetzer zu wirken nennt sich Beeidigung und dieses Recht wird von der Prüfungskommission gewährt. Die Beeidigung

gilt für fünf Jahre nach dem jetzigen Recht und kann auf Antrag erneuert werden. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 222.)

Rechtsmäßig dürfen nur solche Personen die Bezeichnung des beeidigten Übersetzers verwenden, die das Recht haben, als beglaubigte Übersetzer zu wirken. Die Tätigkeit eines beeidigten Übersetzers ist gesetzlich geregelt und vor der Ermächtigung einer Person muss diese eine schriftliche Versicherung als beeidigter Übersetzer abgeben. (SKTL 2021b; Laki auktorisoiduista kääntäjistä [1231/2007].) Nach unterschriebener Beeidigung ist der Übersetzer zur Geheimhaltung verpflichtet. Übersetzer darf Informationen aus der Übersetzung nicht zu seinem eigenen Vorteil nutzen. (Mäntyranta & Kinnunen 2015: 225; SKTL 2021b.)

in Finnland hat sich die Bezeichnung des beeidigten Übersetzers im Laufe der Zeit mehrmals geändert. 1967 wurde ein Gesetz über gesetzlich bestätigte Übersetzungen erlassen und gleichzeitig wurde das Gesetz über vereidigte Übersetzer, auf finnisch *valantehnyt kielenkääntäjä*, wirksam (Salmi 2017: 26). Die Bedeutung des Gesetzes lag in der Vereinheitlichung der Praxis, mit der die Genehmigung, als Übersetzer zu wirken, erteilt wurde. Gleichzeitig gab es andere Übersetzer, die ihr Recht als Übersetzer zu wirken von der Zentralhandelskammer bekamen. Im Jahre 1989 wurde dann das Gesetz über *virallisten kääntäjä* (direkt Übersetzung: *offizieller Übersetzer*) wirksam. Die vereidigten Übersetzer hatten noch für drei Jahre das Recht als Übersetzer zu wirken und sie konnten ihr Recht mit der neuen Bezeichnung verlängern, wenn sie die Forderungen des neuen Gesetzes erfüllten. Damals wurde auch das Recht als Übersetzer zu wirken für die Übersetzer der Zentralhandelskammer beendet. (Salmi: 2017: 26–29.) Die Bezeichnung der beeidigten Übersetzer änderte sich zum letzten Mal 2008 und lautet heute auf Finnisch *auktorisoitu kääntäjä* (auf Deutsch: *autorisierter Übersetzer*) (Salmi 2017: 32).

Zusammenfassung

Das Ziel dieser Masterarbeit war es, deutsche Äquivalente für die finnischen Anwaltsbezeichnungen zu finden. Die Hypothese der Untersuchung war, dass nicht für alle deutsche Äquivalente zu finden sind und diese Hypothese hat sich bestätigt. Drei finnische Termini von 21 Termini haben keine deutschen Äquivalente und einige finnische Termini sind veraltet. Auch Synonymie erscheint in dieser Arbeit. Die Forschungsarbeit und Terminologie ist aus dem Blickwinkel der beglaubigten Übersetzung gemacht und sollte als Hilfsmittel für beeidigte Übersetzer dienen.